

NIEBIESKI (2691) *ai*

Oba e jasne (w tym w pierwszym 3 r. błędne znakowanie).

sg m N niebieski (214). ◇ *G* niebieskiego (402); -ého (25), -ego (4), -(e)go (373); -ego *MurzHist*; -ého : -ego *OpecŻyw* (15:2), *KochPs* (1:1). ◇ *D* niebieskiemu (77); -ému (9), -emu (3), -(e)mu (65); -ému *SiebRozmyśl*; -ému : -emu *OpecŻyw* (6:2), *KochPs* (2:1). ◇ *A* niebieskiego (51), niebieski (30); -ého (6), -ego (1), -(e)go (44); -ého : -ego *OpecŻyw* (5:1). ◇ *I* niebieskim (49). ◇ *L* niebieskim (30). ◇ *V* niebieski (62). ◇ *N a. V* niebieski (1). ◇ *G a. A* niebieski(e)go (8). ◇ *f N* niebieską (55), niebiesk(a) (2). ◇ *G* niebieskiej (130), niebieskié (6) *PowUrb*, *OpecŻyw* (5); -ěj (8), -ej (1), -(e)j (121); -ěj : -ej *MurzHist* (1:1); -é (5) [*w tym*: -eé (2)], -(e) (1). ◇ *D* niebieski(e)j (23). ◇ *A* niebieską (45). ◇ *I* niebieską (52). ◇ *L* niebieski(e)j (41). ◇ *V* niebieską (27); -ã (26), -(a) (1). ◇ *n N* niebieskié (150); -é (9) [*w tym*: -eé (1)], -e (1) *KochTr*, -(e) (140). ◇ *G* niebieskiego (307); -ého (14), -ego (8), -(e)go (285); -ého *OrzQuin*; -ego *BiałKat* (2); -ého : -ego *OpecŻyw* (11:3), *MurzHist* (1:2), *MurzNT* (1:1). ◇ *D* niebieski(e)mu (18). ◇ *A* niebieskié (94); -é (3), -(e) (91). ◇ *I* niebieskim (26). ◇ *L* niebieskim (82), niebieski(e)m (10); -(e)m *FalZioł*, *MurzNT* (2), *BudNT*; -im : -(e)m *BibRadz* (3:2), *RejPos* (4:1), *BudBib* (1:3); ~ -ëm *MurzNT* (2), -(e)m (8). ◇ *V* niebieski(e) (4). ◇ *pl N m pers* niebiescy (23). *m an* niebiescy (*cum sb*: *ptacy*, *ptaszkanie*) (11). *subst* niebieskié (120); -é (6), -(e) (114). ◇ *G* niebieskich (236). ◇ *D* niebieskim (34), niebieski(e)m (4); -(e)m *RejPs*, *RejZwierc*; -im : -(e)m *BibRadz* (1:1), *BudBib* (1:1). ◇ *A m pers* niebieski(e) (9). *subst* niebieskié (116); -é (7), -e (3), -(e) (106); -é *OpecŻyw*, *OrzQuin*, *KochPieś*, *SarnStat*, *SiebRozmyśl*; -e *BiałKat*; -é : -e *MurzHist* (1:1), *MurzNT* (1:1). ◇ *I m* niebieskimi (15), niebieskiémi (4); -émi *RejPs*, *BudBib*, *ZawJeft*; -imi : -émi *GrabowSet* (1:1); ~ -émi (1), -(e)mi (3). *f* niebieski(e)mi (5) *TarDuch*, *RejAp* (3), *NiemObr*, niebieskimi (3) *LatHar* (2), *WujNT*. *n* niebieskiémi (3) *BielKron*, *RejPos*, *KochPs*, niebieskimi (2) *SkarŻyw*, *SkarKaz*; ~ -émi (1), -(e)mi (2). ◇ *L* niebieskich (95). ◇ *V m pers* niebiescy (3). *subst* niebieskie (12); -e (1) *KochPs*, -(e) (11). ◇ **[D sg n skostn po niebiesku.]**

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Przymiotnik od „niebo”; *caelestis Murm*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*, *Calep*, *JanStat*, *Cn*; *aethereus Mącz*, *Cn* (2475) : *Coelestis* [...], *Niebieski*. *Mącz* 58d, 5c; *Calep* 148a.

a. Od znac. ‘sklepienie niebieskie, firmament’ (318) :

α. Będący niebem (25) : CZtery Świáty we wżyftkich rzeczach [...] náyduiemy. Pierwfyzy ieft niewidomy Anyelki: Wtory pod nim. Połpołu widomy y niewidomy/ Niebiełki/ gdzie Gwiazdy/ Słóńce/ y Miefyąc. *SienLek* 28; *OstrEpit* A2.

Wyrażenia: »niebieski firmament« (1): *Firmamentum*, [...] *Niebieski Firmáment* álbo *fundáment*. *Mącz* 128b.

»niebieska jasność, światłość« = *firmament*; *aether Mącz* [*szyk 1:1*] (1:1): *Mącz* 5c; Między témi w pół práwie/ koło/ téy wielkości Co y mléczné/ trzyma fyne niebiełkiéy światłości. *KochPhaen* 19.

»mocy niebieskie« = *firmament* (1): *Bowiem obieczona ieft chwałá wielmożności twoiey* [...] *nałz pánie* [...] *á mocy niebiełskie zewłfzech ftron łá rołciágniony pod nogámi twemi* [*extendens caelum sicut pellem Ps* 103/3]. *RejPs* 151v.

»(o)krąg niebieski« = *firmament* [szyk 6:2] (8): Bowiem on [świat] ze czterech żywiołów iest złożon/ á piątha część iego iest okrąg niebieski od nich barzo rozna. Pięc też iest rozdziałow niebieskiego okręgu *KłosAlg* A2v; *RejPs* 53v; Abowiem [słońce] ná okręgu niebieskim [in gyro caelum *Vulg*] wybiegłzy dnia iednego/ zafię fię wróca ná pierwze łwe miejsce. *BibRadz* 3.*Esdr* 4/34; *Prot* A4v; *BudBib* 3.*Esdr* 4/34; Chwałcie páná/ który krąg niebieski ípráwuie *KochPs* 200, 136.

»powietrze niebieskie« = *firmament; expansio caelorum (a. caeli)* *PolAnt* (5): Dnia wtorego ítworzył powietrze niebieskie [*creasti spiritum firmamenti Vulg*]/ y rofkazał aby wyłtąpiło miedzy wody/ y ták ie rozdzieliło aby iedny zołtály wzgorę/ á drugie ná dole. *BibRadz* 4.*Esdr* 6/41; *BudBib* *Gen* 1/14, 15, 17, 20.

»rozpostrzenie niebieskie« = *firmament; expansio caelorum* *PolAnt* (2): A ptáłtwo niech lata nád ziemią pod rozpołtrzeniem niebieskim. *BibRadz* *Gen* 1/20, *Gen* 1/14.

W przeni (4) : A tymi to gwiazdami co widził by wzory/ Dziwnie fą oládzone ty niebieskie dwory. *RejWiz* 145; ponieważ toż niebieskie budowanie/ raczył ie nam ípráwić ku rozdziałom czálów *LeovPrzep* F2, F2; Z którą nácią [*Niemcami*] iz y my Polacy pod iednymże Niebieskim záciągiem mieszkamy: tedy iáko íekt y złych obyczáiw/ ták y tákowego opilłtwa dobrzełmy od nich przechwyłi *PowodPr* 73.

β. *Znajdujący się, dziejący się, żyjący na niebie* (256) : *Murm* 1; Słońce/ miefiąc/ gwiazdy/ y rozmaíte plánety ziednoczywłły fię ípołu [...]. To włlytki niebieskые miánowane rzeczy y inych wiele włáfnie to maćie wczynić náwłłsem wyfláwiác imię páná łwe⁸⁰ *RejPs* 217v; *RejWiz* 10; Y zámknione fą ítudnice przepaści/ y vpułty nyebyelkie/ y záłtáwione fą dźdze z niebá. *Leop* *Gen* 8/2, *Gen* 7/11, *Mal* 3/10; *BibRadz* I 1c *marg*; *Regiones coeli vel orbis quatuor*, Cztery kráyiny álbo ítrony niebieskie. *Mącz* 349d, 119a, 513a; Adam [...] w Ráyłkich rofkolzách mieszkáł/ y włzyłtkie żwierżetá [!] niebieskie/ ptáfkowie/ y ryby morfkie/ y inne ziemłkie żwierżetá onemu służyły. *KołakSzczęł* C2v.

W połączeniu szeregowym (1): on [*Bóg*] włzyłtki rzeczy ípráwił [...]/ chociaż niebieskie/ chociaż ziemłkie/ chociaż wodne/ chociaż podziemne *CzechEp* 130.

W przeciwstawieniu: »niebieski ... ziemski« (2): Nie koźde ciało iest iednołtáyne ciało/ ále ináklłse v ludzi/ ináklłse v bydłat/ ináklłse v pthakow/ ináklłse v ryb: Ciáłác też niebieskię [!] fą/ y ciáłá ziemłkie: ále inna chwałá niebieskich/ á inna ziemłkich. *Leop* 1.*Cor* 15/40; *WujNT* 1.*Cor* 15/40.

W charakterystycznych połączeniach: niebieskie dziwy, koła, krainy, obrazy, okresy, rzeczy (4), spusty (upusty) (2), strony, żwierżeta.

Wyrażenia: »ciała niebieskie« = *corpora caelestia Vulg* (2): *Leop* 1.*Cor* 15/40, *WujNT* 1.*Cor* 15/40 cf *W przeciwstawieniu*.

»figury niebieskie« = *znaki zodiaku* (1): a łam Iozef był obletzon wbyałá łuknię [...]/ koroná złota była ná głowye iego ze dwyemanałcые kamyon drogych/ około ktorey były figury nyebyelkые *HistJóz* B4.

»gwiazda niebieska« [w tym: *bibl* (15)] = *stella caeli (a. caelorum)* *Vulg*, *PolAnt*; *sidus (caeleste)* *Mącz*; *exercitus a. militia caelorum* *PolAnt* [szyk 34:1] (35): *BielŻyw* 151; Abowiem ten pan [...] y gwiazdy niebieskie chowa wliczbie łwoiey á káždá włáfnem przezwiłkiem miánuie. *RejPs* 216;

KrowObr 111; *Leop Ier* 33/22; Będę cię błogostławił/ y rozmnożę potomstwo thwoie iáko gwiazdy niebiełkie *BibRadz Gen* 22/17, I 7c marg, 386b marg; *BielKron* 11v; *OrzQuin* A4; *LeopPrzep* a3, bv [2 r.], b2v [2 r.], b3; Cynosura, [...] Gwiazdą niebieska/ którą mnieyłym miedzwiatkiem zową *Mącz* 76c, 15a, 304b, 384b, 385d, 465b, 485a; *RejPos* 42; *BudBib Deut* 1/10, 2.Par 33/3, 5; *KochPs* 213; *ArtKanc* B6; Tę *Prometheus* był człowiekiem bárzo mądrym/ y około gwiazd niebiełkich bárzo vczonem *GórnRozm* N3; *LatHar* 465; *WujNT Mar* 13/25, s. 422 marg, *Rom* 4/18, s. 853 marg, *Apoc* 12/4.

»obłok niebieski« [w tym: bibl. (27)] = *nubes caeli PolAnt, Vulg* [szyk 29:2] (31): *BierEz* G3; A z niebiełkich obłokow gwałtem wodą płynęła. *LubPs* gg6; Krolełthwá źemie śpiewaycież Bogu/ [...] Temu który zdawná iezdzi ná obłokách niebiełkich [*Equitanti in caelis caelorum*] *BibRadz Ps* 67/34, *Dan* 7/13, *Mar* 14/62; *OrzRozm* Q3; *BielKron* 4v; *RejAp* 7v [2 r.], 9, 156v; *RejPos* [136], 231v; *RejPosWstaw* [21³]v; *BudBib Dan* 7/13; fyn człowieczy [...] miał być w obłoku niebiełkim do Stárodawnego przywiedziony *CzechRozm* 169, 124, 124v, 143, 169, 178, 180, 181; *CzechEp* 299; *ArtKanc* S20v; *LatHar* 695, 709; *WujNT Matth* 24/30, 26/64, *Mar* 14/62; *SkarKaz* 1b.

»planet(a) niebieska(-i)« = *caeleste corpus, sidus Mącz* [szyk 6:3] (9): Ta tedy mocz y włafnem przyrodzeniem od zwirzchnich niebiełkich planet y gwiazd/ y też dla biegu fłóncza/ tym rzeczám żywiólnym bywa dana ku naprawie y ku pořilaniu członkow wnątrznych *FalZioł* [*7]v; *KłosAlg* A3; *RejWiz* A7v; Saturnus item, Yedná plánetá niebieska z fiedmi plánet. *Mącz* 369c, 387a, 417c; *RejZwierc* 3; *StryjKron* 532; *BielRozm* 5.

»ptacy (a. ptak, a. ptastwo, a. ptaszkwie, a. ptaszęta) niebiescy (niebieski(e))« = *volucres a. volatilia caeli (a. caelorum) PolAnt, Vulg* [szyk 25:1] (26): liřki maią iamy/ gniazda niebiescy ptácy/ ale fyn człowieczy [...] niemá gdzie by fwą głowę fklonil *OpecŻyw* 87; *MurzNT Matth* 6/26; *LubPs* C; *KrowObr* 49; *Leop Gen* 7/23, *Ier* 9/10, 16/4, *Soph* 1/3; *BibRadz* I 1b marg, *Matth* 13/32; Nie ftáray fie thy nic moy miły fynaczkú ni ocz/ ázafz więtfzey wagi fą ptałzkowie niebiescy/ álbo kwiatki polne niźli ty *RejAp* 22; *RejPos* 71, 82, 139, 217, 217v, [219]; *BudBib Gen* 6/7, 3.Reg 14/11, *Ier* 16/4, *Dan* 4/12[9], 21[18]; *CzechRozm* 114v; *GrabowSet* O2; ptacy niebiescy/ czytay ptacy powietrzni. *WujNT Dddddd2, Matth* 13/32.

»słóńce niebieskie« (2): Boć przed twym gniewem ztáiem: Ták iáko śnieg niřczeie/ Kiedy mu Słóńce niebiełkie dogrzeie. *KochTr* 19; *ArtKanc* K11v.

peryfr. »niebieskie światło« = *słóńce* [szyk 1:1] (2): *KochOdpr* C3v; Choć niebiełkie światło wřhodzi/ Choć y zá gury záchodzi/ Iák w południe ták w puł nocy/ Záłość mię trzyma w fwey mocy. *WisznTr* 26.

»tęcza niebieska« (1): á pod łamemi główkami kwiatki brunatne mienione iako by tęcza niebiełka wyřaftaią *FalZioł* I 61a.

»wiatry niebieskie« = *venti caeli (a. caelorum) Vulg, PolAnt* (4): *Leop Dan* 11/4; *BibRadz Dan* 7/2, 11/4; vćiekaycie z ziemie pułnocney/ mowi Iehowá/ bo ná czterzy wiátry niebiełkie rozrzućilem was *BudBib Zach* 2/6.

»znamię, znak niebieski(e)« [w tym: w połączeniu z nazwą znaku (41); dwanaście znamion niebieskich (7)] = *znak zodiaku; signum Zodiaci Murm; signum caeleste Mącz; signum caeli Vulg* [szyk

73:8] (73:8): Duodecim signa zodiaci, Die zwelff czeichen. Dwánaście známyon nyebyeŃkich. *Murm* 4; Wiofna [...] troie znamion niebieŃkich w łobie zawiera, Skopu, Byka y Bliźnięta. *FalZioł* [*8]v, [*8]v, I 49b; *RejPs* 94; *HistAl* A3, M4v; Náuká krotká co kto poczynác pod kaźdym znamieniem niebieŃkim ma. *Goski* *2v; *BielKron* 25, 56; było zácmmienie Słoneczne bárzo łtráfzliwe/ w Ráku w známieniu niebieŃkim *LeovPrzep* Av; zefzli fie málem nie włzythcy Plánetowie w iedno známie niebieŃkie Lwá/ ktore známie z inłzych dwánałcie iełt nazacnieyłze *LeovPrzep* B3v, a4, A2, A2v, B [3 r.], Bv (47); *Astronomia*, Náuká o niebieŃkich známionach *Mqcz* 18b, 16a, 17d, 18b, 33b, 103d (17); *Calep* 249a, 1152b; *GrabowSet* C2v; *PaxLiz* Cv [2 r.], C2, C2v.

»známie, znak niebieski(e)« = *niezwykłe zjawiska na niebie* [szyk 4:3] (6:1): Drog Pogáńłkich niechćieyćie fie vczyć: y známion niebieŃkich niechćieyćie fie bać [*a signis caeli nolite metuere*] *Leop Ier* 10/2, *Ier* 10 arg; *LeovPrzep* b, bv, b2; Iákóz y ná ten czás/ przez té niebieŃkié znáki/ Trzech królów wzbudził *SiebRozmyśl* G; Niech cię nie łtráfzłá niebieŃkie známioná/ Iuź lię dźdźáwego nie boy Orioná. *KlonFlis* B3v.

Zestawienia w funkcji nazw astronomicznych: »Bliźnięta niebieskie« = *nazwa gwiazdozbioru (1)*: Zás Bliźnięta NiebieŃkie/ znak iełt ziednoczenia/ W ráunku y przyiázn práwie do łkonczenia. *PaxLiz* C2.

»niebieski Węzeł« = *nazwa gwiazdy (1)*: Láncuchy gwiazdá łpięłá/ od Greków názwána/ NiebieŃki węzeł. *KochPhaen* 10.

»Woz niebieski« = *nazwa gwiazdozbioru Niedźwiedzicy; Arctos Mymer¹, Mqcz; Arcturus Vulg, Mqcz; Hamaxa, Septemtriones, Ursa Mqcz* [szyk 5:3] (8): *Mymer¹* 2v; *Leop Iob* 38/31; Y tego [...] przodkowie náłzy łtrzegác/ ná Práwo w Polłzce prołtym okiem/ iáko ná Morzu źeglarze áby niezbláđzili ná woz niebieski/ ktory zowá *Polum Arcticum*, pátrzáli *OrzRozm* Ev; *Arctos septemtrionalis*, Niebieski woł ná pułnoćy. *Mqcz* 15a, 15a [2 r.], 153a, 384b.

Szereg:»i (tak, teź) niebieski i (tak, jako) ziemski (a. ziemny)« = *caelestis et terrester Vulg* (4): y mieczem á głodem będą wytráceni: y będzie łcierw ich pokármem ptakom niebieŃkim y bełtyam źiemłkim. *Leop Ier* 16/4, *1.Cor* 15/40; *MWilcHist* A2v; *WujNT* 1 *Dor* 15/40. [Ponadto w połczeniu szeregowym 1 r.; w przeciwstawieniu 2 r.]

W przén (31) : Miełiác iełt niebieŃki złotogłow, Słoneczny łłubełnik, złodzieyłki nieprzyiáciel *BielŻyw* 135; A ták [*Pan Bóg*] kazał obłokom by fie rozrołiły/ A iźby fie nyebyeŃkye fortki otworzyły. *LubPs* R6v; Vrzędnicy nyebyeŃcy/ Plánetowie. *RejWiz* 152 marg, 145 marg, Cc5v, Dd3v; *Leop Soph* 1/5; W tenże dzień włzytki źrzodłá przepáłci wielkich porwáły lię/ y okná niebieŃkie otworzone łá. *BibRadz* *Gen* 7/11, *Gen* 8/2, *Is* 24/18; Ten dźiw morzki pod Skopem iełt/ y pod Rybámi/ Náđ byłtrymi niebieŃkich [!] odnogi drógámi. *KochPhaen* 14; *WisznTr* 22.

W charakterystycznych połczeniach: *fortka niebieska(-i, -ie)*, *okno* (4), *rzesza*, *łwieca* (2), *urzędnik* (2), *złotogłow*.

Wyrażenia: »gwiazdy niebieskie« = *przełoženi Kołcióła* (4): thedy ie [*przełožonych Kołcióła*] moźemy włáłnie zwác gwiazdámi niebieŃkimi *RejAp* 76v, 76v [2 r.], Dd4v.

»niebieskie książe« = *planeta, ciało niebieskie (1)*: A iełli moc ná zyemi dał drzewom źwyerzętom/ Coź rozumiełł iź wyęłtze niebieŃkim kłiążętom. (marg) Plánety ołobná máią moc. (–) *RejWiz* 128v.

»wojsko, rycerstwo, zastępy niebieskie« = *gwiazdy, militia caeli (a. caelorum) Vulg, PolAnt (5:3:2):* Y nábudował ołtarzow wífemu rycerftwu niebiełkiemu (Gwiazdam/ Słońcu/ y Miełiącowi) *Leop 4.Reg 21/5, 4.Reg 21/3, Act 7/42;* Y łzedł á służył Bogom cudzym/ y kłaniałię im/ słońcu álbo miełiącowi/ álbo ktoremukolwiek wołfkowi niebiełkiemu *BudBib Deut 17/3, Deut 4/19, 4.Reg 23/4, 5, Soph 1/5; CzechEp 109; WujNT Act 7/42.*

Zestawienie: »niebieskie domy« = *w dawnej astrologii pewna część nieba w stosunku do odpowiedniej części ziemi (4):* Twoje ognífte łtrzały/ twé łtráłzné gromy Latáły: á niebieskie łtrzáłkály domy. *KochPs 114, 146; KochBr 150; ZawJeft 28.*

γ. *Z nieba pochodzący, spadający (27) :*

Wyrażenia: »deszcz niebieski« (1): Buyné drzewá nalepiéy ddżem niebiełkim żywą *KochFr 93.*

»niebieskie nawały« (1): Nie łzkodźi mu łufza/ defzcz/ niebieskie nawały *KlonWor 79.*

»ogień niebieski« = *ciepło słoneczne (1): [drzewo] poki roście ná źiemi/ bierze pośłek z wody/ z dobrégo wiátru/ y z ognia ónégo Niebiełkiégo/ który łftność rzeczam wśyłtkim dawa* *Oczko 5.*

»ogień niebieski« = *ignis Domini Vulg [szyk 5:1] (6): Leop Num 11/1; Sodomá, Miáłto było w żydowłtwie in Pálełtina niebiełkim ogniem záłtrácone. Mącz 398c; KochPs 161; WerGośc 257; WujNT Apoc 20 arg; Y iesłiś winien/ niech cię ogień niebiełki [ignis caelestis JanStat 1129] łpali/ y kádułk popádnie/ y płynienie łrwie. SarnStat 264.*

»rosa niebieska« = *ros caeli (a. caelorum) HistAl, Vulg, PolAnt [szyk 13:1] (14):* Zefir/ náłazł w łednym łamieniu wydrożonym łthrochę wodł/ łtóra łie łám łciełkłá z rołi niebieskeły *HistAl H4, 16v; LubPs dd2v, dd3 marg; Leop Dan 5/21; BibRadz Gen 27/39, Dan 4/12; Dayci Pánie Boże z roły niebieskeły y s pożyłtku zyemie łoyność zboża/ winá/ y oleiu BielKron 14v, 14v; BudBib Dan 4/15[12], 23[20], 25[22]; Oczko 1v; KochPs 196.*

»światłóć niebieska« (1): Iakołz łho Płwonłja łma łocz od łwiáthłóci niebieskeły: łż ładałjączá łniemoc oddala łocznie. *FalZioł [*8].*

Przen (3) :

Wyrażenia: »rosa niebieska« = *nektar łwiatowł (2):* łeft łok z roły Niebieskeły łtori łczoły łbieriałą cżałow łogodnych: z łwiatkow łoniałączych *FalZioł IV 27d; KlonWor 11.*

»niebieska rosa« = *prawdopodobnie łłodka wyłdzielina rośłiny Alhagi Camelorum Fisch. (1):* Manna, Mánná/ Niebieska rołá. *Mącz 208a.*

δ. *Charakteryzujący niebo (5) :* Bo by łto ná niebo włłąpił, aby łrzyrołdzenie łwiata á łczudność niebiełká łrzegládał, łniczby łie łmu wćéłnego nie łzdał *BielŻyw 39; RejPs 84v; O włáłnołciach niebiełkich łielichmy łrozłwoy. RejWiz 147; Coeli łommutaciones łonversionsquae, Przemiennołcy niebieske. Mącz 239b; łefłi łkiedy/ w łogodná łoc łpłrwomełięczná/ Páłłrzáłąc ná niebiełká łrafę łárzo wđźięczná/ Vyłrzyłz łám łrógę* *KochPhaen 18.*

ε. *Odnoszący się do nieba jako łpodmiotu działájcego (4) :* To wśyłtko niebo łrządzi á Płánety łego/ Bo łm łoc łá náđána od Pána łámego. Ale [...] to łwiernym Prorocy łáłnie łowłedáli/ By łie łłráłchow niebiełkich łigdy nie łękáli. *RejWiz 136v; łrzmienie niebiełkie nie łeft łák łrogie/ łáko był łn łświęty łego łłóś łzátáńłkim łrotam* *ReszList 181.*

W przeni (2) : Iuż mu [człowiekowi rozważnemu] nie straszne żadne nowinki/ iuż mu nie straszne żadne pogrozki niebieskie/ żadne praktyki/ ani żadne zalepione na przyzły wypadek jakie planety *RejZwierc* 88.

Wyrażenie: »poseł niebieski« [o słońcu] (1): Słońce ieft [...] poseł niebieski *BielŻyw* 135.

§. Odnoszący się do nieba jako obiektu oddziaływania (1) : Słońce ieft [...] okrąfa niebieska *BielŻyw* 135.

b. Od znac. 'niebo w ujęciu astronomicznym' (92) :

α. Będący niebem (7) :

Wyrażenia: »(o)krąg niebieski« = *firmentum* *HistAl* (5): *HistAl* A; *Mącz* 22b; Sama oś/ która prędko krąg niebieski toczy/ Z mieyscá swęgo by namniéy nigdy nie wykroczy. *KochPhaen* 2; *KochTarn* 77; Hemisphaerium – Połkulie, połokregu niebieskiego. *Calep* 476b.

»niebieska światłość« (1): Bo wiedz iże tá zyiemiá w tey swoiey ciężkości/ Ták prawie w szrodku wiśi niebieskich światłości. *RejWiz* 145v.

W przeni (1) :

Wyrażenie: »niebieska machina« [*machina mundi* – okrąg świata *BartBydg*] = konstrukcja wszechświata (1): kthore tho dobrá wietfze świadectwo dáią mądrości/ á wżechmocności Bożey/ niż łłoneczna światłość/ ábo ten wstáwiczny bieg/ niebieskiey máchiny. *Górndworz* Gg4v.

β. Znajdujący się, dziejący się na niebie, w niebie (79) : *HistAl* A; *RejWiz* 142v, 143v; Był theż w Arkádyey Atlás człowiek wyłokiego rozumu/ który Astronomią/ tho ieft/ bieg spraw niebieskich/ wynalazł *BielKron* 273; *LeovPrzep* a3v; Poli – Dwa punkti mebieskie [!], ieden na półwci [!], a drugina południe, koło ktorich wżiśtko niebo obracálie. *Calep* 817a.

W charakterystycznych połączeniach: punkt niebieski(-a), rzqd, rzecz (3), sprawa (3).

Wyrażenia: »bieg(i) niebieski(e)« [*niektóre użycia może w znac. γ. od „niebo bieży”*] [*szyk* 44:11] (55): *Kłosałg* A3; Vkażcye łie s chwałá Pánu/ ognye/ grády/ snyegi/ Lody y wyátry gwałtowne/ co nyebyełkye byegi/ Ná łłowo Páńłkye spráwuyá *LubPs* ff3v, ff3v *marg*; *RejWiz* 143v; *Goski kt*; Bieg niebieski będye łtaći/ Słońce swoię iáłność łtráći. *BielKron* 135v, 5, 6, 46 [2 r.], 98v, 123 (10); *KwiatKsiąż* K3 *marg*; Astronomia, Nauká o niebieskich známionach/ y o ynfzim biegu niebieskim. *Mącz* 18b, 18b, 211c, 232b, 233c, 443c; *OrzQuin* O3; Przepowiedzenie przygod z Biegow Niebieskich od Roku łátoliego [...] 1564. [...] wżięte z Złáczenia wielkiego Płánetow zwierchnich/ y z zácmmienia Słóńca *LeovPrzep kt, ktv*, a2 [2 r.], a2v, a3 [2 r.], a4, b, F2v; Y dzierzeli ták niektorzy wieldzy Philozophowie/ że świat przez muzykę łtáńáł: á niebieskie biegi/ obráćáiąc łie podług przyrodzeniá/ piękny dźwięk/ y wdzięczną hármónią dáią. *Górndworz* Hv; *RejPos* 35, 35v [2 r.], 259v, 270v; *RejZwierc* A5, 2v *marg*, 3, 4, 4v (8); *BielSpr* 1; *BudBib* I 436d *marg*; *Oczko* 29v, 30v; *ArtKanc* Nv; *GrabowSet* K4, R2v; *SarnStat* *3v.

»niebieski cyrkiel« = *biegun niebieski* (1): Anarcticus, Niebieski cyrkiel á okrąg przeciwo południu, Alias, Polus meridionalis. *Mącz* 11a.

»koła niebieskie« (3): *KochPs* 201; *KochPhaen* 18; Ale ty Pánie/ który [...] ciężkiéy ziemie grunty ręká wrzucáłz/ Y kół niebieskich biegów ich oducałz: Opuść gniew *ZawJeft* 10.

»koniec, wierzchołek niebieski« = *biegun niebieski; cardo a. vertex caeli, polus Mącz (1:1)*: Vertices coeli quos Graeci Polos dicunt, Hak/ łzpicá/ wierſchołek niebieski. *Mącz* 486d, 308c.

»niebieskie obroty« [może w znac. *γ. od „niebo się obraca”*] [*szyk 1:1*] (2): *GórnRozm* N3v; Iużeś ieft doſwiádczony/ káždy w ſwoiey łztuce. W Kſięgách ſwych opifuiąc Niebieſkie obroty *PaxLiz* Cv.

»okrąg niebieski« = *conversio caeli* *Modrz (6)*: dziewięć ieft ſpher/ tho ieft okręgow niebieskich/ ktore ſie zawłze nad nami w godzin cztery y dwadzieſcia/ to ieft przez ieden dzień/ w około obracaią. *KłosAlg* A4; *RejPs* 217v; *Kozmographia*: tho iefth rozmierzenie włzytkiey źemie wedłóg łopniow y inych znamion w okręgoch niebieskich. *BielKron* 263, 263; *ModrzBaz* [16]v; *Calep* 488a.

»niebieski okrąg« = *biegun niebieski (1)*: *Mącz* 11a cf »niebieski cyrkiel«.

»plaga [= *strefa, strona*] niebieska« (1): Coeli inclinatio, quam quidam aspectum et Horisonta vocant, *Plagá* niebieska. *Mącz* 57c.

Szereg:»ani (tako) niebieski, ani (jako i) ziemski« (2): [*Arystoteles*] temu łámemu dáie dobroć/ dołkónáłość y wyborność/ [...] nie przypuſzczaiąc w towarzyſtwo iego [...] żadnéy rzeczy/ ani niebieſkiey ani ziemſkiey *OrzQuin* O3, O3.

W przen (1) :

Wyrażenie: »niebieska oś« (1): Ku dniowi niebieſka oś náwrácałá kołá *GórnTroas* 33.

γ. Odnoszący się do nieba jako podmiotu działającego (3) : Patrzaýze zálię iuż ku tey ſpráwie dziwney niebieſkiey co zálię z nowu do tákiego nędznego á zámieſzánego przyrodzenia náłzego przypadku. *RejZwierc* 3v.

Wyrażenia: »bieg niebieski« (1): Dziecię ktore ſie narodzi/ łprawiedliwym [!] łędzczą będzie/ mocny á grubego ciała/ A włzakże będzie ſmyłny. Wedłóg biegu niebieskiego/ ktoremu pan nad włzytkiemy rzeczami ſwiata te⁸⁰: mocz niezmierną dał *FalZiol* V 49.

»ſpiewanie niebieskie« = *tzw. muzyka sfer (1)*: Ktoż wyłlowi dziwny ſpofoł niebios/ y ſpiewaniu niebieſkiemu [*concentum coeli*] kto każe vmilknąć. *Leop Iob* 38/37.

δ. Odnoszący się do nieba jako obiektu oddziaływania (3) : *OrzQuin* O3; Niech łtoią á wybáwią cię wielczkowie twoi niebieſcy/ co pátrzą ná gwiazdy/ ráchuią mieſiące/ ábyć przyłzłe rzeczy opowiedzieli. *SkarKaz* 518b.

Wyrażenie: »sprawca niebieski« = *wedłóg Arystotelesa stwórcza wszechſwiata (1)*: By dwa byli naywłzłzy ſprawcy Niebieſcy/ [...] tedy dármoby był z nich ieden/ gdyż ón mocnieýſzy może odpráwić ſpráwę ſwą bes onego łłábégo *OrzQuin* O3.

c. Od znac. ‘siedziba bóstwa, zbawienie’ (2024) :

α. Będący niebem, zbawieniem (677) : Bo Pan Bog [...] Záwždy tu przemyſłkawa s łwey dobrotliwoſci/ Chocyałz łtolicá yego w nyebyeſkyey moźnoſci. *LubPs* C3v; *GrabowSet* V4.

W połączeniu szeregowym (1): Ktore to tytuły [...] Krolowi y kroleſtwu ciełſnemu/ docześnemu/ ziemſkiemu łłuzyc nie mogą: ále tylko duchownemu/ wiecznemu/ niebieſkiemu. *CzechRozm* 179.

W przeciwstawieniach: »niebieski ... ziemski (4), ſwiecki (2)« (6): *CzechRozm* 124, 179; *KochPs* 18, 79; Ermigildus młodzieniec/ gárdząc ſwieckim kroleſtwem: chętlíwie niebieſkiego łzukáł *SkarŻyw* 368, 579; Sáma dłóg zápláciłá Bogu Włzechmocnemu. Z tych ziemſkich do Niebieſkich połzłá ofiádlóſci *KołakCath* Bv.

Wyrażenia: »chwała niebieska« = *niebo, raj, żywot wieczny* [szyk 35:11] (46): A tak ij cij ij onij bez liczby fpiéwaiątz alleluia/ prowadzili bofką ie⁸⁰ wielmożnoftz do niebieskieé chwały *OpecŻyw* 174v, 16; *PatKaz I* 15v; *PatKaz III* 131v; *WróbŻółt* E8, P5v, R2v, kk5, íf7v; Ktorzy fie kwąpią do chwały niebieskiej/ máią fie obierać w czyłtości ferdeczney y miłości bráterkiej. *Leop 1.Ioann* 3 arg; *LeovPrzep* b2, [K]; *GrzegŚm* 14; *KuczbKat* 140; *WujJud* 152; *KarnNap* B3, C2, D, E, E2, F; *SkarŻyw* 595; *NiemObr* 112; *ArtKanc* B6; Zołtawilci siedm Sákramentów/ ná [...] łalki przyczynienie/ y o chwale niebieskiej vpewnienie. *LatHar* 677, 42, 312, 365, 411, 426 (18); A przetoż wżytko ćierpię dla wybranych: áby y oni zbáwienia doftąpili ktore iełt w Chriřtuřie Ieřuřie z chwałą niebieską [*cum gloria caelesti*] *WujNT 2.Tim* 2/10; Bo mi fię dziwnieyfzy [*Jezus*] zda w tych iáłteczkach/ á niźli w chwale niebieskiej. Bo tám przyrodzone mieyfce iego *SkarKaz* 489b, 119b, 205b. [*Cf też »chwała królestwa niebieskiego«*]

~ W charakterystycznych połączeniach: dostać się do chwały niebieskiej, kwapić się, prowadzić ((s)prowadzon, przeprowadzenie) (4), przyść (przyście) (2); dostać niebieskiej chwały (2), dostąpić; dziedzic chwały niebieskiej, syn; chwałę niebieską dać, otrzymać (2); w chwale niebieskiej krolować, przebywanie. ~

»niebieskie mieszkanie« [szyk 3:2] (5): *OpecŻyw* 143v; *WróbŻółt* qq2; Wyfluchay z niebieskiego miełzkánia twego [*de caelis loco parata residentiae tuae*] modlitwę y prośbę ich *BibRadz 3.Reg* 8/49; *LatHar* 271; *KołakSzczęśl* A3.

»osiadłość niebieska« [szyk 6:4] (10): *RejKup* f3; *RejAp* 175v; Bo pięknać też miał pořtawę Anyoł/ gdi iefzczę był w ofiádłofciach niebieskich *RejPos* 201, 196, 214, 216v, 227v; Ani to iełt fzcześliwfzy ktory dłużej żywie/ Iedno ten ktory żywfzy ná świećie cnotliwie. W Niebieskie fie przenoři one ořiádłofci *KołakCath* C3, Bv; *KołakSzczęśl* [D].

»niebieski raj« [szyk 2:2] (4): á duřzá twoiá/ zbáwienia y weřela wielkiego w ráiu niebieskim z Anioły Bożymi y z wybranymi iego vzywie [!] *KarnNap* Fv; *LatHar* 240, 243, 584.

»niebieska řwiatłość« [szyk 1:1] (2): Rzekł Heliałz/ tákžec ty nářze ofiádłofci/ Tež podobny ku oney niebieskiej řwiatłofci/ Ktorey tu áž do czáfu w rádořciach czekamy/ Pewnie wierząc/ iż fie tám wřzyfcy dořtáć mamy. *RejWiz* 180; *LatHar* 568.

»niebieska wysokość« = *niebo, raj, żywot wieczny; caelum* *PolAnt* [szyk 24:6] (30): *PowUrb* +2v; Iako pan bog weyrzawřłfy zwyřokofci niebieskiej wyrwał řpotępienia człowieká vbogiego. *RejPs* Ff5v, 79v, 99v, 192, 217v; wždy nie może być žeby bogowie byli ludziom poddáni/ álbo thež žeby ziemiá nád wyřokofć niebieską miála być przełożoná [*si terra altitudini caelorum preponetur*] *HistAl* G7; *LubPs* P5 marg, R4v, dd6v; Abowiem ábyć tám miály być iákie drzewá álbo płynáć iákie rzeki ná tych wyřokofciach niebieskich fłábiebjchmy o tym rozumieli. *RejAp* 188, 17, 20v; Luciferá też zářię był przed tym řtworzył ná wyřokofciach niebieskich *RejPos* 100v, 146, 164, [226], 300, 329v, 335; *BiałKat* 98; *RejZwierz* 69; *BudBib Iob* 22/12; *KochPs* 18, 79 [2 r.]; *LatHar* 31, 67, 139, 464.

~ W charakterystycznych połączeniach: Pan niebieskich wysokości; wřtápić na wysokość niebieską (2); siedziec na wysokořciach niebieskich. ~

Zestawienie: »królestwo niebieskie« = *regnum caelorum a. Dei* *PolAnt*, *Vulg*; *regnum caeleste* *Vulg*, *Modrz* [szyk 446:19] (465): *BierRaj* 19v, 20v; archanioł Gabriel [...] pokłęknał/ ij vkloniwřłfy fie

dziewicy Marij/ do kroleństwa niebieskiego fie wrocijl *OpecŻyw* 9; Zaprawdę wám to powiedám/ ijeż iawni grzéśńicy ij niepoczeńné żony/ vprzędzą wás do królewstwa niebieskiego *OpecŻyw* 74v, 1, 6, 48, 81, 95v, 129; *PatKaz I* 9; *WróbŻółt* E8, P5, mm4, qq2v; *RejPs* 63, 190v *marg*, Ff4v, Ff6v; *SeklWyzn* b4v; Obiecuie pan Bog duchownim pałterzom [...] yż wkroleństwie niebieskim będą iaśny iako flończe. *SeklKat* H4v, P4v; *KromRozm I* A4; *MurzNT* 66; *KromRozm II* c3, r4, x4v; *KromRozm III* A6v, C7v, C8v, I5, M4v; *GliczKsiąż* C3, D; *SeklPieś* 15; Chorążyna nád dziewicami: Szynkárká kroleństwa niebieskiego/ bądź miłościwa *KrowObr* 152v; Ci ią ktorzy ią wykupieni/ nadrośńią krwią Báránká/ z ziemie do kroleństwa niebieskiego. *KrowObr* 229, A4v, 5, 27v, 44 [2 r.], 45 (14); Wybáwił mie Pan od wśfelkiego vczynku złego/ y zbáwionego vczyni w kroleństwie śwym niebieskim *Leop* 2. *Tim* 4/18, *B4v, *Matth* 13/19, BBB3; *BibRadz I* 446a *marg*, *Mar* 4/26; *BielKron* 192v; *RejAp* 14, 43; *HistRzym* 48, 102, 124; A thu też iuz obaczyć możesz/ iż Piotr sobie nigdy tych klucżow [...] nie przywłázczał/ [..] áby miał kogoby chciał wedle woley śwey puřczáz do kroleństwa niebieskiego *RejPos* 302, 2v, 6v [2 r.], 10, 20, 26 (23); *BialKat* 103v; bylibyśmy godni niegdy zá iego [*Chrystusa*] iáśką y miłóśierđim/ sítác sie vczeńtniki chwały y Kroleństwa niebieskiego. *KuczbKat* 45, 385 [2 r.], 386, 390; *WujJud* 108; błogóśłáwienśtwo Boże y kroleństwo niebieskie nie tylko doróśłym ludźiom/ ále y dźiateczkam przynależy. *WujJudConf* 170; *RejPosWstaw* 42v; *BudNT Matth* 11/12; *CzechRozm* 29, 56 [2 r.], 75, 75v, 91v (12); *KarnNap* A2v, D4v; *SkarŻyw* 121, 183, 260, 368, 519; *MWilkHist* F3, *NiemObr* 116; *WerGośc* 224; *WerKaz* 306; *ArtKanc* G12v, I20v, T17v; O błogóśłáwionyż to człowiek/ ktory będzie pożywał chlebá w kroleństwie niebieskim. *LatHar* 52, +++2v, 422, 465, 573, 597, 599; íam przyiáł być z przodkami w Niebie. Z przodkami á Kxiáżęty/ w ízerokich Niebieskich Kroleństwach *KołakCath* C2; *KołakSzczęśl* B2v; *WujNT Matth* 6 *arg*, 8/11, 11 *arg*, 12, s. 46 *marg* (19); *SkarKaz* 3b, 116b, 244b, 637a [3 r.], b.

~ *W wyjaśnieniach przenośni i alegorii* (12): Bogóślaw ciebie pan bog z gori Sion/ ktori ítworzył niebo y ziemię, (*koment*) Z gori Sion [*Ps* 133/3], tho íeśt z kroleństwa niebieskiego. *WróbŻółt* rr5, X, kk5v, qq2; *RejAp* 158; A rycerz/ to íeśt człowiek bacżąc to ma íść do ziemie świętey/ tho íeśt do kroleństwa niebieskiego/ przes dobre vczynki. *HistRzym* 56v; Corká táto piękna/ Páni poćieszenia/ íeśtci kroleństwo niebieskie. *HistRzym* 104, 41, 97v, 98; *RejPos* 224, 238v *marg*.

W przekładach i omówieniach częścię powtarzanych wersetów Pisma Św. (201):

Matth 3/2, 4/17, 10/7 (13); *PatKaz III* 141v; A idąc przepowiedáicie/ mówiác że się przybliżyło Króleństwo niebieskie. *MurzNT Matth* 10/7; *BibRadz Matth* 10/7; *KuczbKat* 385; *BialKaz* B3; *BudNT Matth* 10/7; *CzechRozm* 108v; *KarnNap* G3v; *CzechEp* 154 [2 r.]; *WujNT Matth* 3/2, 4/17, 10/7.

Matth 5/3, 10, 19/14, *Luc* 18/16 (31): Błogóślawienij ktorzy przesładowanié cirpiá [!] prze íprawiedliwoťz/ bo ijch íeśt kroleństwo niebieskie. *OpecŻyw* 42, 42, 59v; *RejKupSekl* a4; *MurzNT Luc* 18/16; Pan Kriřtus powyedzyeć raczył iż bárzo kroleństwo niebieskye należy dzyecyom *GliczKsiąż* D7, D; *LubPs* C3v *marg*; *KrowObr* 189v; A on [*Jezus*] otworzywśly vřtá íwoie náuczał ie temi flowy. Błogóśłáwieni vbodzy Duchem: ábowiem ich íeśt kroleństwo niebieskie. *Leop Matth* 5/3, *Matth* 5/10; *BielKron* 157; *RejPos* A6v, 2v, 153 [2 r.], 263v, 264 (10); *RejZwierc* 139; *BudNT Matth* 5/3; *SkarŻyw* 76; *KołakSzczęśl* B2 [2 r.]; *WujNT Matth* 5/3, 10, 19/14; *SkarKaz* 83b.

Matth 5/19, 11/11, 18/1, 4 (24): Woneńto godzinę przyźlzi vczniowie ku Iesufowi rzeknąc/ Kto wźdy więtfzy ieft w króleſtwie niebieſkiem *MurzNT Matth* 18/1, *Matth* 18/4; *KromRozm III* M6; *Leop Matth* 5/19 [2 r.], 18/1, 4; *BibRadz Matth* 18/1, 4; A ktokolwiek fie ták vniży/ iáko to mále dzyęciátko/ tákowy ieft nawyzłzy w kroleſtwie niebieſkim. *RejPos* 329, 328v; *BudNT Matth* 11/11; *CzechRozm* 87v [2 r.], 90v, 91, 92; *SkarJedn* 69; *WujNT Matth* 5/20[19] [2 r.], 11/11, 18 arg, 1, 4.

Matth 5/20, 7/21, 18/3, 19/23, 24 (60): Czudzolozniczi/ á nieczyſci do kroleſtwa niebieſkiego niewnidą *SeklKat* K4v, Pv; Ani káždy yáko mowi Kryſtus/ kto mi mowi pánye pánye/ wnidźye do kroleſtwa nyebyeſkyego *KromRozm I* [L3]v, L2v; *MurzHist* L, V3; Zaprawdę wám powiadám/ ieſli ſię nienawrocicie i nieſtaniecie iako dźieciátka/ nie wnidźcie do kroleſtwa niebieſkiego. *MurzNT Matth* 18/3; Gámraći/ Fryierze/ nye vyrzą kroleſtwa nyebieſkyego *GliczKsiqz* B7v; *KrowObr* 33, 75, 139v, 152v, 157v, 237v; *Leop Matth* 5/20, 18/3; *BibRadz Matth* 18/3; *RejAp* 89; *HistRzym* 54, 101; *RejPos* 13v, 104, 151 [2 r.], 152v, 153 (14); *BialKat* 93v; *WujJud* 69, 105v, 202; *RejPosRozpr* c3; *CzechRozm* 112v, 228v, 250v, **6v; *ModrzBaz* [38]; *CzechEp* 53; *NiemObr* 113; *WujNT Matth* 5/21[20], 7/21 [2 r.], s. 47, *Matth* 18/3, 19/23 (11); *WysKaz* 20; *SkarKaz* 310a, 348b.

Matth 13/24, 31, 33, 44, 45, 47, 52, 18/23, 20/1, 22/2, 25/1, *Luc* 13/18 (42): przypodobané ieft króleſtvo niebieſkie człowiekowi ktoryto ſiál dobre naſięnié na roli ſwoiei *MurzNT Matth* 13/24; Powiedział im ieſſcze y drugą przypowieſć: Podobno ieft kroleſtvo niebieſkie Kwáſowi/ kthorego wźiawłſy niewiáftá/ włóżyłá we trzy korce máki/ ták że zkwáſniáło włſyftko. *Leop Matth* 13/33, *Matth* 13/24, 31, 18/23; Záſię podobne ieft kroleſtvo niebieſkie człowiekowi kupcowi ſzukáiacemu cudnych pereł. *BibRadz Matth* 13/45, *Matth* 13/24, 31, 33, 44, 47, 52, 22/2; *Goski* A5, A5v; TEdy podobne ieft kroleſtvo niebieſkie dzyęſiaciom pániem/ ktore wzyáwłſy lámpy ſwoie/ wyłzyły przeciwko oblubienicowi. *RejPos* [340], 52, 58v, 237v, 238v, 246; *WujJud* 130; *BudNT Matth* 13/24, 18/22[23], 25/1; *CzechEp* 372; *LatHar* 467; *WujNT Matth* 13/24, 31, 33, 45 [2 r.], 47 (14); *SkarKaz* 80b.

Matth 20/23, 25/34 (6): *SeklKat* S2; *RejPos* 85; Kroleſtvo niebieſkie tym ieft zgotowáne/ ktorzy go fá godni/ y ktorzy ie dobrymi vczynkami záſługuią. *WujNT* 84, 84 marg, 107 marg, Zzzzz3.

Matth 23/13 (9): *OpecŻyw* 76v; *KromRozm I* A4v; *RejPos* 184, 314; *WujJudConf* 86v; *SkarJedn* 372; *CzechEp* 250; *NiemObr* 115; A biádá wam Doktorowie y Pharyzeuſzowie obludni: iz zámykácie kroleſtvo niebieſkie przed ludźmi. *WujNT Matth* 23/13.

1.*Cor* 6/9, 10 (16): *KrowObr* 58v, 111v, 133v, 221v [2 r.]; Chcemyli tedy kroleſtvo niebieſkie odzierźeć/ mamy fie owłzeki oblec w zbroię/ to ieft wdobre cnoty *HistRzym* 104v, 104, 104v; *RejPos* 152v, 263v, 267 [2 r.]; *WujJud* 104v; Aza niewiećie iz nieſpráwiedliwi nie odźiedziczą kroleſtwa niebieſkiego? *WujNT* 1.*Cor* 6/9, 1.*Cor* 6/10, Aaaaa.

W charakterystycznych połączeniach: króleſtvo niebieſkie gwałt cierpi (4), *dane, powyższono, poźądliwe, przedajne; cesarſtvo kroleſtwa niebieſkiego, gody, gora, koſciół, mędrzec, moźność, obaczenie, obietnica, odpoczynienie, prawo, ſłowa, ſprawa* (2), *spustoszenie, syn, ſzafarz, ſzynkarka, uczeſtnik; gwałtem dobywáć kroleſtwa niebieſkiego, domieſcić, doſtápić (doſtápienie)* (4), *nabawić, ſzukać; doprowadzić do kroleſtwa niebieſkiego* (2), *iſć (dojſć, wniſć)* (3), *przewieſć (wwieſć, przywieſć)* (3), *puszczać, ſchodzić, ubiegać [kogo], uprzedzić [kogo]* (3), *wrocic ſię, zachowáć; wykupion do*

krolestwa niebieskiego, wzięt; odłączony od krolestwa niebieskiego; wyrzucon z krolestwa niebieskiego, wywołan; gwałt się dzieje krolestwu niebieskiemu; kwapić się ku krolestwu niebieskiemu; krolestwo niebieskie da(wa)ć (2), darować, w garści mieć, kupić (2), napęlnić, obiecać (2), osadzić, otworzyć (2), przedawać, ukazać, wysługować (wysłużyć, zasługować, zasłużyć) (4), zbudować; starać się o krolestwo niebieskie; zaprowadzić w krolestwo niebieskie; władanie krolestwem niebieskim, zapłacić; w krolestwie niebieskim być (2), jeść, mieszkać (mieszkanie) (2), pić, usieść (siedzieć, osadzać, posadzić) (5), rozkoszy używać, zapłatę wziąć; w krolestwie niebieskim koronowanie, pocieszenie, poselstwo, wesele; o krolestwie niebieskim upewnić.

Wyrażenia: »chwała krolestwa niebieskiego« (11): Wielmi tedy mamy temu miłemu panu dziekowatz/ ktory opuściwłszy khwałę [!]/ krolestwa niebieskiego/ tak się vkorzył/ iż w żywot panienki wstąpił. *OpecŻyw* 14, 1, 92, 178; *Leop* *A3v; *HistRzym* 66; othoć iuż wstał Pan á zbawiciel twoy [...]/ á czeka cie w oney Gálileey w chwale krolestwa fwego niebieskiego *RejPos* 110; *RejPosRozpr* c; *LatHar* 277, 657; *WujNT* 551. [Cf też »chwała niebieska«]

»droga do krolestwa niebieskiego« (2): iefliże się będzie zachowywał wiernie w tym krolestwie fwiątá tego/ iż może lnádnie znaleźć drogę do krolestwa onego wiecznego niebieskiego *RejPos* 54; *CzechEp* 341.

»drzwi, fortka, wrota krolestwa niebieskiego; drzwi do krolestwa niebieskiego« (1:1:1;1): *KrowObr* 192v; *RejPos* 338v; Drzwi krolestwa niebieskiego [!]/ przez grzech nam zamknione bywáią *WujJud* 86v; *SkarŻyw* 362. [Cf też **ζ**. »uliczka, wrota, brama, fortka niebieska(-ie)«]

»dwor, dworzanie krolestwa niebieskiego« (1:1): Też dzis święto wflytkiego dworu krolestwa niebieskiego ij rycerstwa anielfkiego *OpecŻyw* 9v; *RejPos* 2v. [Cf też **β.αα**. W *przen* »dwor, dworzanie niebiescy(-ki)«]

»dziedzic, dziedzictwo krolestwa niebieskiego« (13:10): *OpecŻyw* 144v; *KromRozm II* b2v; iż ná krzcie bierzemy pietzę przodkiem wfzytkich grzechow nászych odpuszczenia/ potym przypofobienia zá Syny Boże/ á ná ostátek dziedzictwa krolestwa niebieskiego [!]. *KrowObr* 46v, 44, 45v; *RejAp* 9; *HistRzym* 99; ten iest práwy dziedzic krolestwa niebieskiego/ kto czyni wolá Bogá Oycá iego *RejPos* 186v, 2v, 33, 163v, 300; *RejPosWiecz*³ 99; *BialKat* 203v; *KuczbKat* 25; *RejPosWstaw* 21v; *CzechRozm* 61, 173v, 182; *KarnNap* A4v, C2v; *WujNT* 1.Cor 6/10, Aaaaa. [Cf też W *przen* »dziedzictwo niebieskie«, **δ**. W *przen* »dziedzic niebieski«]

»klucze krolestwa niebieskiego, do, od krolestwa niebieskiego« = symbol władzy św. Piotra, jego następców i Kościoła; *claves regni caelorum Vulg* (28:1:1): *OpecŻyw* 56v; Iezu ienżes Piotrowi apoštołowi klucze krolestwa niebieskiego łczodroblwie podał. *TarDuch* B2v; *KromRozm I* E4; *MurzHist* S; *KromRozm II* o2v; A to mu dał klucze od krolestwa nybyeskyego: Co nic inego nybyło/ yedno iż mu gošpodárftwo wflytko tego to krolestwa nybyeskyego ná żyemi/ to yest kołcyoła fwego poruczył *KromRozm III* M4v, M3v, M8v, P6; *RejPos* 119, 299v, 300v; thák też przez Wiaré tylko lámę rozumiemy/ że w Kościele są Klucze niebieskiego Krolestwa/ á iż iemu moc iest dána grzechy odpuszczać *KuczbKat* 80; *WujJud* 6, 84v; *SkarJedn* 67, 68, 78; *SkarŻyw* 595; *NiemObr* 27, 29, 37; *ReszList* 151; *LatHar* 431 [2 r.]; *WujNT przedm* 36, *Matth* 16 arg, 19, s. 133, Zzzzz2. [Cf też **ζ**. »klucze niebieskie«]

»krolestwa niebieskiego klucznik« [szyk 1:1] (2): *OrzQuin* N3v; Piotra S. zowie [...] klucznikiem kroleństwá niebiefkiego *SkarŻyw* 279.

»korona krolestwa niebieskiego« (2): *ReszPrz* 4; Obácz/ iż przez łtáteczne á męzne znołzenie vtrapienia dla Chrıstulá/ sftáią fię ludzie godni korony kroleństwá niebiefkiego *WujNT* 714. [Cf też **β**. »niebieska korona«]

»krol krolestwa niebieskiego« (1): A łtąd fie iuż sftániemy wielkimi krolmi. A nie ledá krolmi/ bo dziedzicmi á krolmi włáfnemi onego nierozmierzonego á dziwnie łpráwionego nam kroleństwá niebiefkiego *RejAp* 9. [Cf też **δ**. »krol niebieski«]

»ojczyzna krolestwa niebieskiego« (4): przez kthore odpufzczenie grzechów iużechmy zálię mieli przydz [..] ku łtráconey oyczyźnie łwey kroleństwá onego niebiefkiego *RejPos* 102v, 100, 144, 183v. [Cf też *W przén* »niebieska ojczyzna«]

»pałace krolestwa niebieskiego« (2): A kiedy iuż dokończyłz thego nędznego pielgrzymowánia łwego/ pewnie ogládałz Páná łwoiego [...] ciebie z wielką rádofciá czekáiącego/ który [...] otworzyłci páłace kroleństwá niebiefkiego. *RejPos* 24v, 7. [Cf też *W przén* »niebieski pałac«]

»Pan krolewstwa niebieskiego« (1): Iełfcze niewidziál Iezulá w maiełtácie łiedzącego/ [...] a włfakoż wyznál go bytz pane^m ij dziedzicem krolewłtwa niebiefkiego *OpecŻyw* 144v. [Cf też **δ**. »Pan niebieski«]

»Pani niebieskiego krolewstwa« (1): Załżuzyła panna Mariá tę koronę/ [...] iako matka oblubienitza/ ij panij niebiefkié^{go} krolewłtwa *OpecŻyw* 189v.

»radości, rozkoszy krolestwa niebieskiego« (1:1): *PSalm* niełłporu wtorkowego/ wktorem wyłpiewawa prorok rozmáyte rołkofy kroleństwá niebiefkiego *RejPs* 190v; *MWilcHist* G2v. [Cf też **β**. »niebieska radość, rozkosz«]

»rycerstwo krolestwa niebieskiego« = *aniółowie* (1): Bo pátrzay co fie wnet nád tym dzieciátkiem zyáwiło/ że oni dworzánie á ono rycerłstwo kroleństwá niebiefkiego Anyeli łwięci/ wnełh przybiegli ná połługę iemu *RejPos* 19v. [Cf też **β.aa**. *W przén* »wojsko, rycerstwo niebieskie«]

»skarb krolestwa niebieskiego« [szyk 3:1] (4): Iż wnidz do klałłtorá á przyiąć tę Regułę/ iełł kroleństwá niebiefkiego łkarb niezłitzony nálełł. *KrowObr* 145; *RejPos* 23 [2 r.], 165. [Cf też **γ**. *W przén* »skarb niebieski«].

»sprawca krolestwa niebieskiego« = *łw. Piotr* (1): [*Chrystus*] Pyotrá páłtyrzem owyec łwoich y łprawcą kroleństwá nyebyełkyego [stanowił]. *KromRozm III* G8v.

»tajemnice krolestwa niebieskiego« = *mysteria regni caelorum Vulg* (13): *Leop Matth* 13/11; Iż wam/ to iełł wiernym/ będzie dano znáć ty táiemnice kroleństwá niebiefkiego *RejAp* 3; *RejPos* A5v, 53, 64, 67v, 276v; *CzechRozm* 28; *CzechEp* 69; *NiemObr* 89, 91; *WujNT Matth* 13/11; *SkarKaz* 80b. [Cf też **γ**. »tajemnice niebieskie«]

»zapłata krolestwa niebieskiego« (2): *LatHar* 578; vczy káznodzieie/ áby ludzie [...] nápomináli ku dobremu/ nádzieią zapłáty kroleństwá niebiefkiego. *WujNT* 12. [Cf też **β**. »zapłata niebieska«] ~

Szeregi: »boży a (i) niebieski« [szyk 1:1] (2): w drugi błáđ nye mnyeyłly wpáđnyelz/ iż w krolełtwye bożym á nyebyełkim/ yełł/ piłł/ y inych rołkofy čyełłstnych vżywáć będziemy. *KromRozm II* r4; *KromRozm III* A6v.

»duchowny, (i) niebieski« (4): *CzechRozm* 119v, 124, 179v; Tákże y Antychriřt/ y pánřtwa Rzymřkie/ y inřzych wiele pobrawřzy/ [...] á iefzczę nawet [...] duchowne niebieskie łobie przywłafzczyl *CzechEp* 370. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»niebieski i piekielny« (1): *SkarKaz* 207a cf *W prz.*

»ziemski, (i) niebieski« [szyk 3:1] (4): *WróbŻołt* V8; *BibRadz* I 478c marg; *BielKron* 466v; *RybGęřli* D3 cf *W prz.* [*Ponadto w przeciwstawieniach 4 r.*]

W prz. (107) : A toć iefł Ewánielia z oney gory niebieskiej przynieřoná/ przez Páná Iezu Kryřthá Syná Bożego *KrowObr* 48v; Trzymam fię co nablížey niebieskiej Kuznice. *Prot* Cv; A ták ty nędzny káždy człowiecze/ [...] wřpomniřz łobie ná to iżeř iefł wyrzucon z onyck namiotow niebieskich *RejPos* 214, 260v; Zowie ie miłemi řwemi/ [...] přzeniczká řwoiá kthora ma być řchowána do oney dziwney řzpiřárníey niebieskiej iego. *RejZwierc* 130v; *SkarJedn* 61; ZAchoway mię/ ó řprawco niebieskiego domu *KochPs* 17; Bráćia nářzy/ ná wełoy y beřpieczny brzeg niebieski przepráwieni/ pámiętayćie ná nas *LatHar* 604, 358; Y pořiedli dźiedzictwo w Niebieskiej kráinie. *KołakSzczęřl* C; KRolu Niebieski/ rzáđzco źiemřkich gránic/ Y teř Niebieskich *RybGęřli* D3; Iáko y přzenice miedzy plewámi máłó fię zda kiedy młocą: ále po odwianiu/ nápełniáią fię niá řpichlerze niebieskie *WujNT* 253; że to król tákí/ Tu do nich przychodźi/ co włada y gwiazdámi/ Y twiędzą niebieską/ y źiemřkięmi rzeczámí. *SiebRozmyřl* G; Kocháią fie ludzie w wielkich pořfeřfyách y dochodách źiemřkich [...]. Lecz oná niebieska źiemią y pořfeřfyę y dźierzáwy řzerokie y dořtáteczne/ práwe bez řrářunkow y końcá ma bogáctwá. *SkarKaz* 637b.

W charakterystycznych połączeniach: brzeg niebieski(-a), dom, gmach, gora (2), hierarchija, kraina, kuźnica, namiot, szpiřarnia, řpichlerz, twierdza, ziemia.

Wyrażenia: »dwor niebieski« [szyk 2:1] (3): A wźdy iefł ták iádowite przyrodzenie iego [człowieka]/ iř y tego ták wielkiego klenothu/ iemu z dworu niebieskiego nádánego/ oney duřzyczki řwey ođřtápi *RejPos* 247, 297v; *ArtKanc* B2v.

»dziedzictwo niebieskie« [szyk 9:2] (11): *WróbŻołt* V8; *RejAp* 1v; *HistRzym* 76; *KarnNap* B2, C3v [2 r.], E2v; *ReszList* 146; *KołakSzczęřl* A4v; *PowodPr* 13; Wźiąłem zadátek dobry ná dźiedzictwo niebieskie y oyczyznę onę wieczną: toć iuř wřzytko moje co w niebie iefł *SkarKaz* 162a. [*Cf teř »dziedzictwo królestwa niebieskiego«*]

»Jeruzalem niebieskie« = (H)*Ierusalem caelestis* *PolAnt*, *Vulg* [szyk 14:3] (17): *WróbŻołt* qq2v, qq3 [2 r.]; moglibychmy czařu řwego przydz do onego Ieruřsalem niebieskiego: ktore bywa ořadzone: obfitořciá řwiętych a przebranych twoych *RejPs* 190v, 172; *Leop* P4; *BibRadz* I 478c marg, *Hebr* 12/22; *BielKron* 466v; *RejPos* 210; O czym teř Ian w Ziáwieniu řwiádczy/ opiřuiąc Ieruzálem ono niebieskie przypomina mury ie^{řo}/ o dwunařćie grunciech *NiemObr* 36, 36; *LatHar* 9; *WujNT* *Hebr* 12/22, Zzzzz; *SkarKaz* 633b, 634a.

»kořćioł niebieski« [szyk 4:1] (5): *KromRozm* III B3; y wyřzedł głos wielki z kořćiołá niebieskiego [*de templo caeli*] od řtolice/ mowiąc: Zřtałó fię. *BibRadz* *Apoc* 16/17; *RejAp* CC4v; *SkarJedn* 60; *WujNT* 875 marg.

»miasto, grod niebieski(e)« [szyk 7:3] (5:5): *RejPs* 217; *RejWiz* 98v, 100v; Fortunny to komu fzcęfcie z niebiekiego grodu Z łálki dano *RejZwierc* 86v, 62v, 138; *CzechRozm* 119v; O Nabłogofławieńfze miefzkánie nawyżfzego miałtá niebiekiego Hieruzálem *LatHar* 595, 239, 600.

»niebieska ojczyzna« = *patria caelestis Vulg* [szyk 4:4] (8): *OpecŻyw* 49; fmierć oddal/ dáy tzałtkę w niebiekiej oytzyznie. *KrowObr* 164; *RejPosWstaw* 21v; *SkarŻyw* 262; *LatHar* 95, 96, 239; *WujNT Hebr* 11/16. [Cf też »ojczyzna krolestwa niebieskiego«].

»niebieski pałac, zamek« [w tym: w pl (28); zamki, pałace (1)] = *caelorum habitaculum HistAl* [szyk 20:10] (28:2): *WróbŻółt* ff5, qq2v; Abowiem on vpátruie zniebá wfłytki potrzeby ludzkie á fpáłacow fwych niebiekich [...] przegłáda wfłytki omiefkáwácze náziemi *RejPs* 48; *HistAl* 18; *KrowObr* 171v; *RejAp* CC4v; *BudNT Hebr* 9/21[23]; *SkarŻyw* 286; *LatHar* +8, [+9], 240, 349, 384 (17); *WysKaz* 6; *SiebRozmyśl* B; *PowodPr* 11; iż łá [...] zamki/ pałace/ niebiekie y piekielne/ niłkie y górne. *SkarKaz* 207a. [Cf też »pałace krolestwa niebieskiego«]

»niebieski przybytek (a. przebytek)« [w tym: w pl (4)] [szyk 3:3] (6): *BierRaj* 12v; *BielKron* 1v; O błogofławiony wrotny niebieki/ ktoremu klucze niebiekich przybytkow ná wolá dáią. *SkarJedn* 66; *SkarŻyw* 131; ráczże to dáć/ prošimy cię/ áby my [...] fámiłmy też fercem w niebiekich przybytkách miefzkáli. *LatHar* 364, 100.

»rzeczpospolita niebieska« (2): Ieftełmy miefzcánie niebiefcy/ tho iefť práwem rzeczy pospolitey niebiekiej y Krolestwá Bożego iefthefmy rzádeni *BibRadz* II 110c marg; *CzechRozm* 78.

»niebieski Syjon« (2): Niechże iuz ná cyę fpuści znák fwey wielmożności/ Z niebiekiego Sionu s fwiętey wyfokości *LubPs* E3v; *LatHar* 279.

β. *Mieszkający, znajdujący się, dziejący się w niebie (970)* : *OpecŻyw* 72v; Abowiem ludzie fwięci a fprawiedliwi im więcey fmutkami bywaią fciłnieni tym więcey niebieskiego dobra ządaią. *WróbŻółt* B6; *RejPs* 35; *LubPs* ff3v; *KrowObr* 172; *RejAp* AA3; Tuć ten ftáry miłtr zeznał/ który był fwiadom fpraw niebiekich/ [...] iż thám było iedyne Boftwo w troiákości *RejPos* 149v; *KuczKat* 395; *WujJud* 79v; *CzechRozm* 27v; w chorobie oney wykłádał píanim pienia Sálámonowe. Práwie ná czás gdy fię łam do pienia onego gornego y niebiekiej muzyki gotował. *SkarŻyw* 202, 235, 291; *CzechEp* 98, 260; *NiemObr* 92; *ArtKanc* T10v; *GrabowSet* X2v; *LatHar* 343; Przetoż Chriftułá we wfzytkim fłuchác mamy: żebyłmy [...] od niebiekiego pokoiu nie byli odrzuceni. *WujNT Hebr* 3 arg; *PowodPr* 16; *SkarKaz* 82a, 205b, 348a, 580a, 636a, 637b.

W połączeniu szeregowym (1): przeto też [Bóg] wfzytkim włádnie/ y dawa wfzythki dobrá cielefne/ duchowne/ niebiekie/ y wieczne *LubPs* Z2v.

W przeciwstawieniach: »ziemski (4), świecki (3), doczesny, skazitelny ... niebieski« (9): *RejRozpr* B4v; *KromRozm II* bv; Ták kto świeckie dla Páná opułcza/ niebiekich dobr doftáie *SkarŻyw* 535, 102, 227, 593; rácz im dáć po śmierci ich [...] zá máłe rzeczy wielkie/ zá ziemłkie niebiekie *LatHar* 630, 599 marg; Możec fię y ná zapłátę obeyrzec/ ále niebieką naprzod/ á potym ná tę docześną. *SkarKazSej* 670b.

W charakterystycznych połączeniach: niebieskie(-a, -i) błogofławieństwo (5), byt, dobro (16), muzyka, pokoj (2), rodzenie, rzecz (6), skrytość, sławność, słodkość, sprawa (3), uspokojenie.

Wyrażenia: »chwała niebieska« [szyk 4:1] (5): O Panno przenachwalebnieysza/ przedziwną [...] niebieskiej chwały iálnością ozdobiona *LatHar* 410, 514, 515, 596; *WujNT* 582.

»niebieska korona« = *zbawienie* [szyk 2:2] (4): gdzie [w *klasztorach*] uyele panyen myefkayącz zyuota maryey panny naźladuyącz nyebeską koroną wzyąły *PatKaz III* 154v; *LatHar* +8v, 577; *WujNT* 1.*Cor* 9 arg. [Cf też **α.** »korona krolestwa niebieskiego«]

»majestat niebieski« = *zbawienie* (1): dopiero zrozumiał/ iź ten łobie dla nádzieie żywotá krotkiego/ koronę onę ławy y máiestatu niebieskiego/ vtrácił *SkarŻyw* 208.

»majestat niebieski« = *wyobrażenie tronu, stolicy boskiej* (6): *RejAp* 52v; á iżebyś łie też nam s tego [...] Máyeřtatu łwego niebieskiego/ ozwác y tákieź obiáłnić raczył *RejPos* 286v, A5, 57, 210, 305v.

bibl. »moc, możność niebieska« [w tym: w *pl* (7)] = *virtutes caelorum PolAnt, Vulg* (7:1): *BibRadz Luc* 21/26; Przed którym [*Bogiem*] drżą możności wřzytki łwiátá tego/ A niebyefkye pádáia pod nogámi iego. *RejAp* AA5v; *RejPos* 4v; *RejŻwierc* 2v; *ArtKanc* S20v; ábowiem Duchem vřt Páńłkich siłá y moc niebieska vtwierdzona iest *LatHar* 378; *WujNT Matth* 24/29, *Luc* 21/26.

»niebieska(-ie) radość, szczęśliwość (a. szczęście), rozkosz, wesele« [w tym: *szczęście i wesele* (2)] = *niekiedy zbawienie* [szyk 46:23] (44:11:9:7): *OpecŻyw* 183, 185v; *OpecŻywSandR nlb* 6; *RejKup* cc7, dd8; *SeklPieř* 15v; Twoią Krwia mętzenniku grzechy náłze omyi/ y day nam niebieskie wesele. *KrowObr* 172, 192v, 217; *BibRadz I* 351a marg; *Prot* D4; Radości niebieskich żaden wymowić nie może. *RejAp* 176v marg, BB5v [2 r.], CC4v [2 r.], 185, 185v, 193v, Ff, Ff4v; *RejPos* 24, 40v, 305; Ray tu známionuie byćie álbo żywot wieczny s Kryřtuřem: [...] gdy wierni będą wyięci łtych náđz y kłopotow łwych/ [...] á będą vżywác dziwnych łpraw/ y rořkofzy niebieskich. *GrzegřSm* 41; *RejŻwierc* 181, 270v, 273; *SkarŻyw* 63, 260, 598; *WisznTr* 34; *KochPieř* 13; *ArtKanc* A9, A12, A14, B20v, E9v (11); *GrabowSet* O3, Q4v; Porownánie łzczęřcia niebieskie⁸⁰ z ziemłkim. *LatHar* 599 marg, 24, 93, 202, 203, 233 (21); *SkarKaz* 119a, 637b. [Cf też **α.** »radości, rozkoszy krolestwa niebieskiego«]

»sława niebieska« (1): Bo ták tu zbáwienia łwego/ á ná grunćie Pána tego/ doydźiemy sławy niebieskiej/ gdzie wieczne chwały Anielłkie. *ArtKanc* F19v.

»niebieska sprawa« = *sąd boży* (1): Gdy na niebieskye thám łtániemy łpráwy/ Nie wymowi łie łfcie thám Woyt práwy. *RejŻwierc* 225.

»stolica (a. stolec) niebieska(-i)« [szyk 3:1] (4): *RejPs* 213; *RejPos* 247; tedy Pan Iezus Syn Boży/ z wielkiej przećiw nam łwoiey miłości/ z wyłokiey niebieskiej Stolice/ dobrowolnie sřtápić [...] y człowiekiem sřtác łie raczył *KarnNap* D4v, D3.

»niebieskie światło« (1): Profimy ćie Pánie/ áby tá Swiećá w imię dwoie pořwięconá/ [...] ku woniáiaćey łotkości zápalona/ do niebieskiego łwiátłá byłá przyłátoná. *KrowObr* 88.

»niebieska wieczność« = *zbawienie* (2): O Pánie Boże/ ktoryř [...] łmierć zwyciężywřzy/ do niebieskiej wieczności nam przyřtěp beřpiećny vczynił *LatHar* 358, 681.

»zapłata niebieska« = *zbawienie; praemium caelestis mercedis Modrz* [szyk 4:3] (7): *KuczbKat* 400; *ModrzBaz* 59; *SkarŻyw* 328; *LatHar* 579; Bo tu Apořtoł łwiádczy/ iź wřzytko co czynił [...]; to czynił dla otrzymania zapłáty niebieskiej *WujNT* 600, 21; *SkarKazSej* 670b. [Cf też **α.** »zapłata krolestwa niebieskiego«]

»żywot niebieski« = *zbawienie* (2): *WróbŻółt* kk7v; słufznie też wżyfcy iednako/ ty rzeczy wiedzieć y rozumieć máią/ ktore ku żywotowi onemu wiecznemu/ y niebiełkiemu prowadzą. *NiemObr* 85.

Szeregi: »wieczny, (a, i) niebieski« [szyk 3:1] (4): *KromRozm II* bv; Iakołz fie też tak [...] z ftáło: że ten obiecány potomek Dawidow [...] błogofławieńftwá onego wiecznego niebiełkiego/ wżech wierzących vczeflnikámi vczynił. *CzechRozm* 24v; *NiemObr* 85; *SkarKaz* 245b. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»(tak) niebieski i (a, jako i) ziemski« [szyk 4:4] (8): *RejPs* 215v; *KrowObr* 164; *BibRadz II* 88a marg; *BielKron* 3 [2 r.], Llllv; Abowiem kto gi [*Chrystusa*] s łobą ma/ [...] iuz doftąpi wżytkich rádości fwoich tak ziemłkich iáko y niebiełkich. *RejPos* 40v; *CzechRozm* 194v. [*Ponadto w przeciwstawieniach 4 r.*]

W przen (16): A iż mol gryzie łkarb ziemłki Kazał gi bog kłáć niebiełki *RejRozpr* B4v; *BielKron* 3; *RejPos* 224v; *WujJudConf* 129v; pożyteczniey mi bez tych doftátkow łwieckich żyć/ ábych fię przy niebiełkich zoftác mogł *SkarŻyw* 593; mogłem potym przyść ná one/ miáry y końcá nie máiące/ y doftátkiem wżelkim opátrzone niebiełkie gody twoie *LatHar* 396; O dniu niebiełki zázwdy wefoły/ zázwdy bełpieczny/ á nigdy nieodmienny. *LatHar* 601; bo wżytkom iuz zgotował dla was: wżytki niebiełkie dobrá y bogáctwá/ wáłze łą. *SkarKaz* 551b, 245a.

W charakterystycznych połączeniach: *niebieski(e) bogactwo, dobro, dostatki, dzień, gody (3), skarb (2)*.

Wyrażenia: »niebieskie miasto« [szyk 4:2] (6): A tak [...] s tych dwu łynow Adámowych/ ty dwoie miełcie poczátek napirwey wzyęły/ zyemłkie y niebiełkie/ zyemłkie łobie obrał Kaim przez pracą łákomftwá ná wchod łłońcá Enochią/ á Abel niebiełkie przez ofiárę włáfnego żywotá. *BielKron* 3, Llllv; *SkarKaz* 634a [3 r.].

»niebieskie państwo« [szyk 1:1] (2): *CzechRozm* 194v; Gdy ná budowániu y kołściele wfpániáłości łwieckiey/ iego máieftat y niebiełkie páńftwo y władzą łtráłzliwą [*ludzie*] iáko mogą wyrażáią. *SkarKaz* 456b.

αα. *Będący mieszkańcem nieba (Bogiem, aniołem, świętym itd.)*; z rzeczownikami zbiorowymi: *złożony z mieszkańców nieba (805)*: *RejAp* BB6; Azáłz nie łłyłzyłz onych łwiętych głólow niebiełkich/ ktorzy wftáwicźnie wołáią ku Pánu náłzemu/ iż pełna iefł zyemiá y niebo wielmoźności Máyeftathu iego. *RejPos* 239v; A nie ciebieć mnie zły á omyłny krolu on Moizełz z niebiełkiey rády opowiedzwał/ ábychci łłuzyc miał *RejPos* 240, 239, 345v; *RejZwierc* 178; Náłłáduymyłz wźdy tych ludzi obcych my/ cół my iuz łą niebiełcy łáłiedzi. *SkarŻyw* 28; *CzechEp* 241; *LatHar* 196.

W przeciwstawieniu: »ziemski ... niebieski« (3): *KromRozm III* B2v; *RejZwierc* 69; Kto fię náuczyl mowić: Oycze náłz ktorył iefł w niebie: wie co niebiełkiemu/ á co temu ziemłkiemu oycu powinien. *SkarKaz* 43b.

W charakterystycznych połączeniach: *bostwo niebieski(e) (-a), głosy (3), Lucyfer, narody, przyjaciele, rada, sąsiedzi (2), sługi, stan (2), stworzenie (4), stworzyciel*.

Wyrażenia: »anioł, archanjoł, serafin niebieski« [*w tym: anjoł i archanjoł (1)*] = *angelus caelorum Vulg* [szyk 9:4] (12:1:1): *BibRadz I* 451b marg; *LeovPrzep* F4; *RejPos* 169; *CzechRozm* 192; Abrahám Pátryárchá niebiełkim Aniołom ziemłkie dał potráwy/ y iedli ie. *SkarŻyw* 119; *CzechEp* 348; Nie bez

przyczyny łożołofkrzydlni oni Seráphinowie Niebiełcy/ twarz y nogi Pánu temu łkrzydłámi záłłániáią *LatHar* 246, 132, 229, 248, 505; *WujNT Matth* 24/36, s. 866.

»(Bog) Ociec, (Pan) Bog niebieski« = *Pater caelestis PolAnt, Modrz, Vulg; (Dominus) Deus caeli (a. caelorum) Vulg, PolAnt; caelestis Deus, Pater de caelo Vulg* [szyk 542:14] (520:36): *PowUrb* +v, +2 [2 r.], +3 [2 r.]; O niebiełki oytcze tys mie wybrál matką łynowi twému *OpecŻyw* 147, 15, 26v, 33v, 35v, 48v (28); *PatKaz II* 21v, 22v, 39v, 43 [2 r.], 51 (9); *WróbŻołt* S6v, gg8; *SeklWyzn ktv*, 2, e4v; *SeklKat* C3v [2 r.], C4, E3, F4v, M (11); *RejKupSekl* a4, a4v, a5 [2 r.], a8; *MurzHist* R3v; *MurzNT* A4 [2 r.], 18v, *Matth* 6/26, 15/13; *KromRozm II* b3; Ale Bog Ociec niebiełki/ [...] obyecał záwždy to krolełtwo łyná łwego rozłzyrzác/ á vtwordzić ie ná wieki *LubPs* Bv, H3, Tv, V, X3, Z3v; *GroicPorz* cc3; *SeklPieš* 6v; [*Chrystus*] Sam thylko zá nas vmárł/ łam tylko nas z Oycem niebiełkim poiednáł *KrowObr* 155v, 11v, 12v, 40v, 42v, 49v (22); Acż ich máłó/ áleć wždy też czálem bywáią [...]. Ktorzy wzgardzáią nilkość łwiátá omyłnego/ Przypátruiąc łie łpráwam Bogá niebiełkiego. *RejWiz* 76v; To powiáda Cyrus Krol Perłki: Włfyłthkie Krolełtwá źemłkie dáł mi Pan Bog Niebiełki *Leop* 2.*Par* 36/23, 1.*Esdr* 5/12, 6/9, 10, 2.*Esdr* 1/4, 5 (9); *BibRadz* *4v, *Gen* 24/7, 1.*Esdr* 7/21, 23, 2.*Esdr* 1/5 (10); *BielKron* 19, 215, 224v, 464v; *GrzegRóżn* N4v; *LeovPrzep* F4; *RejAp* 8v, 46v *marg*, 94, 95, 95v (8); Oćiec niebiełki niepotrzebuie náłzych bogactw/ bo on nádewłzyłtki iełt bogáty *HistRzym* 6, 50, 51, 84, 87, 106 (9); iedno wierz mocno/ iż ty rány moie ziednáły tobie włzytko miłofierdzie v Bogá Oycá twego niebiełkiego *RejPos* 121, A6, 2, 2v, 11v, 14 (249); *RejPosWiecz*² 92v; *RejPosWiecz*³ 99; *BiałKat* 213v; *KuczbKat* 275, 385; *RejZwierc* A5, 10v, 11 *marg*, 178v [3 r.], 197v, 199, Bbb; *WujJud* 19; *WujJudConf* 83, 215v; *RejPosWstaw* 21v, 22; *BudBib* 1.*Esdr* 7/23 [2 r.], 2.*Esdr* 2/4, *Ps* 135/26; *BiałKaz* G4; *CzechRozm* A7v, 33, 57, 175v, 203 (15); *ModrzBaz* 10, [38]v [2 r.], 56v, 59, 66 [2 r.] (10); *MWilKHist* H4; *CzechEp* 18, 20, 39, 53, 117 (10); *CzechEpPORz* *2v, **3v; *NiemObr* 4, 5, 10, 46, 72 (20); *KlonŻal* C3v; *ReszList* 146; *WerGošc* 208; *ArtKanc* A12v, A19v, B6, B11, D19v (21); Oycze niebiełki Boże zmiłuy łię náđ námi. *LatHar* 86, 37, 71, 97, 99, 172 (21); *KołakSzczęšl* B2v [3 r.], Cv; Bąđźciełz wy tedy dołkonáli/ iáko Oćiec wáłz niebiełki dołkonáłyim iełt. *WujNT Matth* 5/49, *Matth* 6/14, 26, 32, 15/13, 18/35 (11); *SiebRozmyšl* B3, Ev, E2, E3, H2 (8); *SkarKaz* 43b [3 r.], 117a [3 r.], 118a, 155b, 275a (12); Nie płácż Márku náđ ciálem martwym łyná łwego/ Ani łię przeciw woli Oycá Niebiełkiego. *CzahTr* L3v; *SkarKazSej* 678b.

»duch niebieski« [*w tym: w pl* (13)] [szyk 9:6] (15): *RejPs* 220; *RejAp* 55v, 156v, 191v; *RejPos* 165v; *KuczbKat* 400; *SkarŻyw* 589; Nie pokaże tego nigdy/ o łwiętych duchách niebiełkich z Bogiem kroluiących/ ábym kiedy co zle mowić y piłác miał. *CzechEp* 78, 78; Ná wyłokie niebá duch moy przeniešiony/ Táđ w poczet niebiełkich duchow policżony. *WisznTr* 31; *GrabowSet* V4v; *LatHar* 173, 230, 234, 379.

»niebieski kor« [szyk 2:2] (4): *PatKaz II* 54v; Stoi też záłię [...] Pan twoy náđ tobą płácżący á záłuiąc tego nędznego vpadku twego/ y ze włzytkimi możnołciámi włzytkich korow niebiełkich/ czekáiąc á prágnąc vznánia twego. *RejPos* 196v, 223v; *KołakCath* A3v.

»kołcioł niebieski« = *spolecżnoł wierżących, zbawionych (Ecclesia Triumphans)* [szyk 5:1] (6): *PatKaz III* 140; ktorego [*ziemłkiego kołcioła*] łye włfyłtcy dźyerżec mułłá/ [...] kthorzy chcą [...] dołtác łye do onego kołcyołá nyebyełkyego y ányelłkyego *KromRozm III* B2v, A8v [2 r.], B2v, H7.

»majestat niebieski« = *Bóg* (2): oglądáyże bołtwo iego nieogarnioné bezmierné/ iekotz [!] takowy maieftát niebiełki ij nieogarniony/ od wślytkich ielt wzgardzony ij opnńczony [!] *OpecŻyw* 131v; *SkarKaz* 122a.

»niebieska mądrość« [o *Bogu lub jego doskonałej mądrości*] = *caelestis sapientia* *Modrz* [szyk 3:1] (4): Rozumie sługi Boże ktorzy opowiedaią słowo iego/ ábowiem námawiaią y wzywaią ná onę vczte niebiełkiew mądrołci/ ludzi ty ktorzy niedbaią o zbáwienie swoie. *BibRadz* I 336b *marg*; *ModrzBaz* 67v; *ArtKanc* K4; *SkarKazSej* 658b.

»moc, możność, mocarstwo niebieskie(-a)« [szyk 20:3] (14:8:1): á tak chwalcie go [*Boga*] nietylko prołte łtworzenie iego ále y ángieli y wślytki ine możnołci niebiełkie prze dziwne łprawy iego. *RejPs* 217v, 131v, 141; *LubPs* bbv *marg*, ff4; Tyś ielt Kroi wślytkich krolow/ tobie vpadaią/ Mocy zyemłkie/ niebiełkie/ y czełć wieczną daią. *RejWiz* 165, 2v; *RejAp* BBv; *RejPos* 34, 39v, 63v, 72, 121 (10); *BiałKat* 208v; *RejZwierc* 206v; *OrzJan* 103; *LatHar* 140; *KołakCath* A3v.

»mocarstwa, księstwa (i państwa a. władze) niebieskie« [*w tym: mocarstwa i księstwa* (1)] = *nazwa chórów anielskich* (3:2): *KromRozm II* t2; Co tho ielt zá huf iuż dobrze wiemy/ bo huf rozlicznych duchow Anyołów łwiętych onych páńłtw y mocarłtw niebiełkich *RejAp* 162, 178v; *RejPos* 228.

»rzesza niebieska« = (*hierarchia caelestis* *JanStat* [szyk 19:2] (21): *BierRaj* 22; Potym łyn boży po dułłę iey náłwięłłłá z nieba ze wślytką rzelłá niebiełką/ w wielkié łwiatłoci złłapil. *OpecŻyw* 178v, 81v, 182v; *RejPos* 107v, 164v, 165 *marg*, 166, 169 (9); *RejZwierc* 130; O pánie [...]. Kto ná ziemi porowna z tobą? kto ná niebie? Wślytki rzelłze niebiełkié łekaią łye ciebie. *KochPs* 132; *ArtKanc* C9, S20; *SarnStat* 4, 1067, 1086; *SiebRozmyłł* K2v.

»siły niebieskie« = *virtutes Vulg* [szyk 9:1] (10): Miły panie boże/ boże łilł niebieskich/ y dokąd że łie będzilłz gniewał na modlitwę łlugi twego *WróbŻołł* 79/5, 79/8, 15, 20; *SkarŻyw* 173; Tegolłz nas domiełłci/ Iezu Chryłłte miły/ bylłmy z tobą byli/ gdzie łię nam ráduiá/ iuż niebiełkie siły. *SkarŻywBog* 358; *LatHar* 94, 394, 425, 473.

»stan niebieski« [*w tym: w pl* (8)] [szyk 7:2] (9): *RejPs* 150; Toć iuż tám byly głolły łłanow wślytkich niebiełkich tak Anyołów iáko Pátriárchów y Prorokow łwiętych. *RejAp* 176v, CC; *RejPos* [137], 165v, 166, 345; *RejZwierc* A5, 2v.

»łwięty niebieski« (4): Bo ácz Kołłciolł czálłem zwyłłł Młze miewác ná pámiátkę y ná czełć łwiętych niebiełkich/ włłákkże nigdy nievczyłł/ áby im Ofiárá czynioná być miáłá *KuczbKat* 190; *CzechEp* 78 *marg*; *LatHar* +4v, 601.

»zastępow niebieski« = *aniolowie* [szyk 7:3] (10): *OpecŻyw* 183v; *TarDuch* D2; *WróbŻołł* 79/15; Widziálem Páná łiedzácęgo ná máiełłacie łwoim/ a wślyłłtek zálłłtepow niebiełki [*exercitum caeli*] przy nim łłthoiący *Leop 3.Reg* 22/19; *CzechEp* 22; *ArtKanc* E5v; *GrabowSet* 13v, T; *LatHar* 530; A nátychmiáłł z onym aniolłm przybyłł wiele zálłłtepow niebiełkich [*multitudo militiae caelestis*]/ chwalących Bogá *WujNT Luc* 2/13.

»zbor, zebranie niebieski(e)« = *aniolowie i łwięci* [szyk 20:5] (17:8): *RejPs* 220; Tu iuż pod tą liczbą możelłz rozumieć wślyłłtek zbor niebiełki wiernych Páńłkich/ ktorzy iuż tám w rádolłciach łwoich vzywaią błogolłłáwienłłłtwá łwego. *RejAp* 48, BB4v, 38v, 48v, 97; Náwrocony vciełłzy wślyłłtko

zebranie niebieskie. *RejPos* 27 marg, 7v, 20v, 29v [2 r.], 30v, 116v (17); *RejZwierc* 130; Imię mu Gábryel/ wielki BOży poeł/ z Niebieskiego Zboru/ Anielkiego koru *ArtKanc* A7v.

»zwi(e)rzchność niebieska« [szyk 3:1] (4): GDyż iest ftolec twoy poftawion [...] nad wfłemi ftany angiołow y Archangiołow Cherubin y Seraphin y inych wfłech z wierzchności niebieskich *RejPs* 146v; *RejAp* 108v, 114v; *GórnDworz* Mm6v.

Szeregi: »niebieski i (albo) anjelski« [szyk 2:1] (3): ktory [kościół] ponyekąd yeden yeft z onym nyebyełkim álbo ányelkim/ ponyekąd nye yeden. *KromRozm III* A8v, B2v; *SkarKaz* 608b.

»niebieski a błogosławiony« (1): Anyoł Pánki zgromił thego Apoftoła náłzego iż mu chciał dáwac chwałę ktora iemu nie należała. A to był Duch niebieski á duch błogosławiony. *RejAp* 191v.

»niebieski, duchowny« (1): *CzechRozm* 155v cf *W przén*.

»niebieski i (a) ludzki« (2): O rozności ftanow niebieskich/ á ftąd y ludzkich. *RejZwierc* A5, 2v.

»(nie tylko, i, tak) niebieski, (ale, i, jako (i)) ziemski ((także) i piekielny (a. podziemny))« [szyk 28:10] (38): *OpecŻyw* 183v; przed ktorego [Boga] ftachem drzą angieli y kazde tak ziemskie iako y niebieskie ftworzenie *RejPs* 134, 141, 146v, 220; *SeklKat* E4; *KromRozm III* A8v marg; *LubPs* X marg, bbv marg; Piekielne y niebieskie y zyełskie mocarze/ Wfzytko to on iáko chce w ocemgnieniułkarze. *RejWiz* 186, 165; *RejAp* 28, 85v; *RejPos* 34, 39v, 63v, 72, 121 (12); *BiałKat* d2, 208v; *RejZwierc* 12, 195v, 206v; *BiałKaz* Gv; *CzechEp* 22; *ReszPrz* 41; Tę błogosławioną [Maryję] názywac miały wfzytkie narody: niebieskie/ iáko dobrzy Anyołowie: ziemskie/ iáko ludzkie ftworzenie: á nákoniec chociaż y poniewolnie piekielne *LatHar* 476, 477, 669; *WysKaz* 35; *SkarKaz* 349a. [*Ponadto w przeciwstawieniu 3 r.*]

W przén (77) : poczęłafta s łobą gadatz ij rozmawiatz/ dwie gwiazdzie niebieskie [św. *Elżbieta i Maryja Panna*] matki święte. *OpecŻyw* 11v; Czemu leżyś tu w chlěwie niebieská perelko? *OpecŻyw* 19, 36v; Tu iuż Chryftus s Senatem Niebieskym fiadł aby ftроны pozwáne przełtuczal [!] *RejKup* y5; *KromRozm III* L8; *KrowObr* 164; A iefli tu widamy vbrane panięta/ Coż rozumieś iákie łą niebieskie kłiążęta. Acz nie chodzą w łaianiech/ lecz zacność káżdego/ Iuż go czyni przed Pánem dziwnie ołobnego. *RejWiz* 153v; Przyftołowálichmy fię ku onym mieyfcam [...]/ kędy prorocy názywáią Kryftuła łatoroła niebieską *BibRadz* II 32b marg, II 110c marg; [Chryftus] wiecznie chce rołkołzowac łobie w oney niebieskiej owczarni łwoiey. *RejAp* 160v; *CzechRozm* 259v; *KarnNap* A3v; Piotr początek [!] wiary práwowiełney/ [...] łkarb niebieski/ vczczony Apoftołftwem od Pána. *SkarŻyw* 595; PÁfterzu niebieski [...]/ Weżrzył ná nas grzełzne *ArtKanc* K13v; POzdrowiam cię święty Anyele Boży/ kwitnący kwiatku niebieski *LatHar* 47; do ciebio niebieskiego Sámárytaná wzdycham/ ciebie o vłeczenie ran moich/ y o pokrycie nágości moiey pokornie prołzę *LatHar* 217; Witay Pánie Iezu Chryfte/ światłości niebieská *LatHar* 221; Nie máłz ktoby mię poćiełzył [...]/ iedno ty Pánie Boże moy/ niebieski lekarzu dułzny *LatHar* 593; Przydź mi ná pomoc wieczna prawdo [...]. Przydź niebieska łodkości *LatHar* 603; Godownicy niebiescy/ [...] ná gody Báránká niebieskiego záprołzeni [...]; włpominaycie ná głody náłze *LatHar* 604, 48, 325, 477, 517, 601; bez łońcá onego niebieskiego/ [...] to ieft/ bez Bogá wfzechmogącego żyć y nic dobrego mieć niemożemy. *KołakSzczęł* A2; chwytáią fię rzeczy ziemskich/ bełtyálłkich/ nikczemnych [...]: Którymi będąc obywátelmi y domownikámi Niebieskimi/ [...] báwić fię nie mieli? *PowodPr* 17; Krzywdá tedy

nieznośna temu niebieskiemu Kmiećowi/ gdy toż prawo [...] z tych łtrycow á herbownych iego Kmiotkow/ máło nie bełtye poczynyło. *PowodPr* 68.

W omówieniach Philipp 2/10 (13): SeklKat E4; LubPs X marg; RejAp 28, 85v; RejPos 285v, 286v, 343v; W imię Pána Iezufá niechay káždé koláno klęka/ niebieskié/ ziemkié/ y piekielne. BiałKat d2; RejZwierc 12, 195v; BiałKaz Gv; ReszPrz 41; WysKaz 35.

W charakterystycznych połączeniach: domownik niebieski(-a, -e), godownik, gwiazda, kmieć, ksiązę, kwiatek (2), latorośl, lekarz, mieszczanin (3), mistrz (3), obywatel (3), owczarnia, panicz, pasterz (2), perłka, Samarytanin, senat, skarb, słodkość, słońce, światłość.

Wyrażenia: »wtory Adam niebieski« = Chrystus [szyk 6:1] (7): Ale iż Iezus Chrifthus/ będąc łam wtorym Adámem niebieskim/ nie począł łie/ iáko my/ z woley mężá y niewiáłty/ [...] lecz z duchá ś. CzechRozm 28; Tákże teź ten wtory niebieski duchowny Adam/ duchowne teź ku żywotowi duchownemu dźiatki Bogu rodźi. CzechRozm 155v, 155v, 163v [2 r.], 348; NiemObr 118.

»Baranek niebieski« = Chrystus (2): błogółáwieni łá ći włyzycy/ ktorych ná wieczerzą Báránká niebieskiego záprołzono. LatHar 600, 604.

»niebieski chleb« = Chrystus [szyk 1:1] (2): WujJudConf 99v; PAnie Boże náłz/ niebieski chlebie/ [...] zgrzełzyłem przeciwko niebu/ y przeciwko tobie LatHar 209.

*»dwor, dworzanie niebiescy(-ki)« = aniołowie i święci (5:1): iá łam moia milá matko ze włlytkim dwore^m niebieskim po cię złtapię/ a twá łwięta a niewinná dułłę wprowadzę w chwálę tobie zgotowaná OpecŻyw 173v, 174; RejPos 18, 269v; LatHar 505, 669. [Cf teź **α**. »dwor, dworzanie krolestwa niebieskiego«]*

»hetman, wodz niebieski« = Bóg, Chrystus (2:1): RejPos A4; ábych y ia naypodleyłzy łługá iego/ [...] ćiebie łławna Polłko/ [...] mogł był záłtác w tym włykowániu y łporządzeniu/ wktorym cię/ on wodz niebieski/ [...] zdawná był łpráwił. PowodPr 4, 4.

»niebieski oblubieniec« = Chrystus [szyk 1:1] (2): WujJud 210; W tey cnoćie/ Pánno/ okrafy y przybránia twego łzukay/ ábyś łię niebieskiemu oblubieńcu podobáłá. SkarŻyw 393.

»niebieski rządzca« = Bóg [szyk 1:1] (2): Tobie rządzca niebieski/ tobie móy boże/ Rzecz namnieyłza łkryta być we mnie niemoże KochPs 202; PaxLiz A2.

*»wojsko, rycerstwo, hufy (a. hufiec), żołnierstwo niebieski(e)« = aniołowie; militia caelorum Vulg; exercitus caeli a. caelestis PolAnt [szyk 10:2] (5:4:2:1): Leop Is 34/4; Widziałem Pána łiedzącego ná łtolicy iego/ y włytko rycerstwo niebieskie łtojące około niego BibRadz 3.Reg 22/19; RejAp BB5, 172; RejPos 18; BudBib Is 34/4; BudNT Luc 2/13; Włzytki niebieskie woylká/ y łług zebránié/ [...] y ty dułzo/ chwal pána tego. KochPs 157; MWilkHist F3v; LatHar 563; SkarKaz 242b, 608b. [Cf teź **α**. »rycerstwo krolestwa niebieskiego«]*

ααα. *W funkcji rzeczownika (2) :*

Szereg:»niebiescy, (i) ziemscy i podziemni« (2): CzechEpPORz **4; áby ná imię Iefufowe włzelkie koláno klękáłó/ niebieskich/ ziemskich/ y podziemnych [ut ... omne genu flectatur caelestium, terrestrium et infernorum] WujNT Philipp 2/10.

γ. Pochodzący z nieba, zesłany przez Boga; przez Boga sprawowany; boski (196) : Nie moźeć mieć ieden włzego/ Podług rządu niebieskiego. BierEz N4v; OpecŻyw 17, 54, 146, 160v, 177, 183v;

RejPs 200, 219v; *KrowObr* 129; *RejWiz* 178v *marg*, *Cc6v*; *Leop Hebr* 3/1; co fię tycze świádectw niebiefkich/ iáwne íą *BibRadz* II 133b *marg*, II 44c *marg*; *BielKron* 18v; *Mącz* 415b; *Prot* D4; *RejAp* Cc8v; vbodzy á proftaczkowie ty nowiny niebiefkie wdzięcznie przyjmuią. *RejPos* 10, 49v, 102v, 122; *GrzegŚm* 41; Ale dla tego teź ofobliwie wychwalamy wolą Bożą/ iż on niebiefką świátobliwością nas ozdobił. *KuczbKat* 400, 430; *RejZwierc* 228v; *BudNT Hebr* 3/1; *CzechRozm* 1v, 241, 241v; *KarnNap* Cv; Lecź niebiefkie przykazania wśytkim ktorziby fię od požądliwości cielefney hánować niemogli/ kaźą/ áby żony poymowáli *ModrzBaz* 54; *SkarJedn* 270, 293; Tám vmieráiąc práwie/ miał dziwne á niebiefkie náwiedzenie. *SkarŻyw* 167, 127, 179 *marg*, 231, 260, 261 (13); *ArtKanc* N16; Lecź/ co íye iuź raz Pánu odemnie ślubíło/ PRÁwo niebiefkie vczy áby íye pełniło. *ZawJeft* 33; *GrabowSet* F3v, 13; *LatHar* 12, 189, 248, 376, 424 (8); *WujNT Act* 26/19, *Hebr* 3/1.

W przeciwstawieniu: »ziemski ... niebieski« (6): *BudNT* 1.Cor 15/49; Bo áczkolwiek ten wtory Adam/ nie íeft ták źiemfki: [...] ále íeft człowiek niebiefki. *CzechEp* 295; *WujNT przedm* 14 [2 r.], 1.Cor 15/47, 49.

W charakterystycznych połączeniach: dobro(ć) (dobrodziejstwo) niebieskie(-a, -i) (4), głos, gość, krzyźmo, lutość, mąź, muzyka, natchnienie, nawiedzenie, nowiny, obrona, opieka, plemię, pociecha (6), pokoj (3), pomoc (2), poselstwo, postanowienie, pożegnanie, prawo, przykazanie, przymierze, przywileje (2), radość, ratunk, rozkazanie, rozmyślanie, rzqđ, rzeczy (2), słodkość (3), sprawy (2), śpiewanie, świadectwo, świátobliwość, uraczenie, widzenie, wola, wonia (wonność) (2), (we)zwanie (7).

Wyrażenia: »niebieskie błogosławieństwo« [3:3] (6): Błogosław Pánie tę wodę błogosławieństwem niebiefkim *KrowObr* 103, 97v; *BibRadz* I 5d *marg*; *SkarŻyw* 242; *CzechEp* 270; *NiemObr* 10.

»chleb, pokarm, manna niebieska(-i)« = pokarm zesłany Żydom na puszczy [szyk 7:2] (6:2:1): A gdy weźli [Żydzi] wglódne pułfcze/ [...] chleb niebiefki w obfitości zobłokow pádał przed namioty ich. *RejPs* 155v; *LubPs* R6 *marg*, R6v, Yv; Gdy próśli [Żydzi Boga]/ ptacy íém w obóz pádáli/ A po źiemii niebiefki pokarm zbiéráli. *KochPs* 159, 116; *ArtKanc* E9v, L; *LatHar* 382.

»człowiek niebieski« = boska natura Chrystusa; homo caelestis *PolAnt*, *Vulg* [szyk 12:1] (13): *BudNT przedm* c4, 1.Cor 15/49; *CzechEp* 295; [Chrystus] Bogá nawyźłzego íynem [...] y człowiekiem niebiefkim názwány íeft. *NiemObr* 97, 118, 120; Pierwśy człowiek z źiemie/ źiemfki: wtory człowiek z niebá/ niebiefki *WujNT* 1.Cor 15/47, *przedm* 14 [2 r.], 15, 1.Cor 15/48 [2 r.], 49.

»dziwy, znaki, cuda niebieskie« [w tym: znaki a dziwy (1)] [szyk 3:1] (2:2:1): *RejPs* 94; A ták moy miły brácie[...]/ nie czekay iuź inych znákw á dziwow niebiefkich/ iuź wiedz [...]/ ízeć íeft blisko gniew Páná twe^{go}. *RejPos* 244, 164; *SkarŻyw* 368.

»niebieska łaska« [szyk 4:2] (6): z tych fłow poznác możemy/ że Krzeft znákiem íeft/ ktorym śie niebiefka łáfká w nas być właná pokázuie *KuczbKat* 110; *GrabowSet* P; *LatHar* 412, 447, 476, 676.

»niebieska moc« [szyk 2:1] (3): a wy tu do tąd w miefcie miełfkáycie/ aż motzą niebiefką będziecie ogarnienij/ bo w krotkim czafie/ napelnię wás duchem śwíetyym. *OpecŻyw* 172v; *RejAp* 95; *KuczbKat* 245.

»nauka niebieska« = religia chrześcijańska [szyk 12:3] (15): *MurzHist* H3; *BibRadz* I 138d *marg*; *KuczbKat* 270, 360; *RejPosWstaw* [143³]v; *CzechRozm* 190; Ale miedzy wśytkimi rzeczámí naywięcey godźi fię/ áby my/ ktorzi íeftefmy niebiefką náuką [coelesti doctrina] nápoiieni/

rozmyślaliśmy w ferce przykazanie miłtrzá náfzego *ModrzBaz* 77v, 2, 128v; *SkarJedn* 121; *SkarŻyw* 363, 535; *CzechEp* 111; *KochWr* 24; *SkarKazSej* 671b.

»opatrność niebieska« (1): iż ie [*wierne*] iuż ogárnęło niebo/ iuż byli pod íprawą/ pod mocą/ á pod opátrnością niebiefką. *RejAp* 95.

»poseł niebieski« (6): *RejAp* 160; iż nam iuż żadnego inego przeſtrzeżenia nie trzebá/ áni od duſz/ áni od żadnych poſłow niebiefkich *RejPos* 163v, 13, [105]v, 298v; *SkarŻyw* 557.

»prawda niebieska« (5): *MurzHist* B2, B4v, H, N3; thák byfmy też rozumieli/ że onego świętego omycia ieft tháka moc/ iż ku poznániu prawdy niebiefkiej/ rozumowi światłość przynoſi. *KuczbKat* 145.

»tajemnice niebieskie« [*szyk 6:3*] (9): *RejPos* 221v; *SkarJedn* 144; Piotr miłtrz Apoſtołow: Páweł táiemnic niebiefkich ſwiadomiec. *SkarŻyw* 595, 583; *GrabowSet* P3; *LatHar* 224, 435; Iż cielefne rozumienie o tym Sákrámenćie [...] wádzi ku poięciu rzeczy Bozkich/ y táiemnic niebiefkich. *WujNT* 333, *Luc* 10 *arg.* [*Cf też* **α.** »tajemnice krolestwa niebieskiego«]

»niebieskie wyroki« (1): Y ná tym ſię nic nie mylą niebieskie wyroki. *KlonŻal* A2.

Zestawienie: »objawienie niebieskie« = *przekład tytułu prorocत्व św. Brygidy „Revelationes”* (1): Piſálá też nieiáka Brygidá przed dwiemá fty lat/ y piſáne ſwoie obiáwieniem niebiefkim náfzwálá *NiemObr* 155.

Szeregi: »niebieski i boski« (1): Wiedzác Pan IEZVS iż mu Oćiec dał wizytko w ręce/ to ieft władzą y ízáfunek wſzytkich dobr niebiefkich y bozkich [...]. Mogł bárzo bogáty teſtáment wczynić *SkarKaz* 154b.

»duchowny i niebieski« (1): rácz ie [*ludzie*] miáło ſwieckich poćiech/ [...] duchownemi y niebiefkimi/ hoynie y częſto obfyłác *LatHar* 628.

Iron.: *Tytuł dzieła Marcina Lutra „Przeciwko niebieskim prorokom o obrazach i sakramencie”* (1): ktory [*Luter*] nietylko obrázy záchowác kazał/ ále ich mocnie przeciw Károlítádowi bronil: y nápiſał dwoie kſiążki przeciw niebiefkim Prorokom *WujJud* 52v.

W przén (53) : prziftápiwſfy kniey [*Pannie Maryi*]/ poczeńnie opowiedz iey orędzie niebiefkie/ rzekątz. Zdrowa bątz miłofcij pełná *OpecŻyw* 7; *OpecŻywPrzedm* C4; *LubPs* Z3; Odpowiedzýálá ná to panná/ [...] ſítań mi ſie według ſłowá twego. Nátychmiał rofá niebieska w iey żywot Boſką íprawą wftápiłá *BielKron* 137; *GrzegŚm* 56; *RejZwierc* 156v; Wſzytcyfmy z niebiefkiego naſienia powftáli/ Wízem ludziom ieden Oćiec *ModrzBaz* 56v; íſz na weſćie lekarzá niebiefkiego/ wćiekác choroby zdomu miáły *SkarŻyw* 597, 25, 519; Zorzo światłá niebiefkiego/ oſwiećze ferce káfdego *ArtKanc* Cv, K17; Kiedy niebieskie lofy ten ſwiat podźieláły/ Polſzcze nawiętfzá korzyſć w roli zoſtáwiáły *GostGospGroch kt*; *LatHar* 219, 354; *KlonKr* B4v; *SkarKaz* 162a.

W charakterystycznych połączeniach: klenot niebieski(-e, -a), lekarz, losy, nasienie, orędzie, rosa (1), światło(ść) (8).

Wyrażenia: »niebieski dar« = *donum caeleste Vulg* [*szyk 15:3*] (18): *OpecŻyw* 174v; *MurzHist* P, R4; A iżby Chrzeſćijanie ten niebiefki dar/ ktory z oſobliwey przeciwko nam łáſki Bożey ieft Koſćiołowi dárowány/ w twm więtfzey wććiwoſći mieli *KuczbKat* 85, 20, 140; Bo Bog ſám wiárę iáko dar ſwoy

niebiełki [...] wfercá wlewa. *SkarŻyw* 153, 25, 26, 262; *CzechEp* 270, 368; *KochFr* 125; *KochMROT* C2v; *LatHar* 451, 596; *WujNT Hebr* 6/4; *SkarKaz* 206b.

»niebieska manna« (1): [*Litania do Matki Bożej.*] Arko łtarozakonna/ niebiełką Mánnę w łobie ząwieráiąca/ modł fię zą námi. *LatHar* 505.

»ogień niebieski« [*szyk 2:1*] (3): *BibRadz* I 198c marg; *RejAp* 73; Y ty iełteś on niebiełki ogień/ ktory po łwiecie rozłypowác miál Zbáwićiel náłz: ogień/ łumnienia náłzego zmázy oczyłciáiący *LatHar* 33.

»niebieski(-a) pokarm, potrawa« = *nauka Chrystusowa, słowo boże; caelestia alimenta JanStat* [*szyk 4:2*] (5:1): *RejAp* 58v; áby w káżdym Miełcie połtánowił Kápłany/ ktorzyby Niebiełkim pokármem náuki y Sákrámentow/ łudzie wierne żywili y karmili. *KuczbKat* 215; *WujJud* 178v; *SkarJedn* 29; *SkarŻyw* 249; *SarnStat* 986.

»skarb niebieski« (1): Iełli on łkarb niebyełki co Mądrołcią zowá/ Nie będzýe nam nádány/ łłábo z náłzą głowá. *RejWiz* 62v; *RejPos* 264; któremu vbodzy/ záyzywáiący iáłmużn iego/ vprołzą w dzień łádný miłóšierdzie/ ktore tu łkárbeł niebiełkim iełt názwáne. *WujNT* 248, przedm 27. [*Cf też* **α.** »skarb krolestwa niebieskiego«]

»trąba niebieska« (4): Słuchayże oney trąby niebiełkiey Páwłá łwiętego/ iáko zákłina káżdego/ áby wiáry nie dawał iuż žadnemu inłzemu wymyłłowi nád náukę Páńłką *RejAp* 33, 11v [2 r.], 12.

δ. *Obejmujący swym działaniem niebo, pełniący funkcję w stosunku do nieba* [*niektóre użycia określające Boga mogą mieć znac.* **β.αα.**] (147) : *CzechRozm* 33v, 124v; Bowiem Monárchia iełt náłłádownánie niebiełkich rżádown/ ná ktorych łam ieden Bog łiedzi *SkarKazSej* 690a.

W przeciwstawieniu: »ziemski ... niebieski« (2): áby łie łekáli ini krolowie ziemłcy thego Krolá niebiełkiego *RejAp* 126; *RejPos* 248 marg.

W charakterystycznych połączeniach: *panowanie niebieski(e), rżąd, sąd, urżąd.*

Wyrażenia: »krol niebieski« = *rex caeli Vulg* [*szyk 64:6*] (70): *BierRaj* 21v; SDrów bądz Iezu malufki/ ienżes krol niebiełki *OpecŻyw* 17v, 6, 10v, 14, 17v [2 r.], 19v (21); *TarDuch* B2; *LubPs* aa2v marg; *SeklPieł* 15; *RejAp* AA7v, 126; *HistRzym* 76 [2 r.]; *RejPos* A3, [105]v, 238v, 241, 248 [2 r.]; *BudBib* 3.Esdr 4/46; *BiałKaz* Hv; *StryjWjaz* C2; *CzechRozm* 179v; *KochPs* 38; *SkarŻyw* 46, 131, 358; *MWilKHist* G2; *ArtKanc* A13, B3, B3v, B11v, C9 (12); *GrabowSet* V4; *LatHar* 86, 150, 292, 306, 417, 504; *KołakCath* Cv; *RybGęłli* D3; *WujNT* 53 marg; *SiebRozmył* G; połłuchay też Propoficiey łámeo Krolá Niebiełkiego: ktory dżił przez niegodne vłtá moie do łiebie mowi *PowodPr* 6; *SkarKaz* 611a; *SkarKazSej* 689b marg. [*Cf też* **α.** »krol krolestwa niebieskiego«]

»krolowa niebieska« [*szyk 22:1*] (23): Czoz ty za łlodkołtz miála krolowá niebiełká/ gdys na łwiat narodziła namileyłłego łyna *OpecŻyw* 20v, 3, 10v, 11v, 137, 171v (10); *PatKaz* III 116; *SkarŻyw* 244; POzdrowiam łię/ o Krolowa niebiełka/ Mátko Boża *LatHar* 47, 37, 362, 410, 414, 476 (10); *SiebRozmył* B.

»monarcha niebieski« (3): ZAcznićie nowá możnému/ Piełń Monárłze niebiełkiemu *KochPs* 144, 147; *SiebRozmył* G.

»Pan niebieski« = *caelestis Vulg; Dominus caeli PolAnt* [*szyk 17:12*] (29): *OpecŻyw* 33, 38v; *WróbŻółt* 67/15; *RejKupSekl* a2v, a6; *LubPs* D2, dd4v; A to mieyłce co widziłz/ to iełt on Ray

zyemłki/ Który sobie ku fwey części fprawił Pan niebieski. *RejWiz* 178v; *BibRadz Tob* 10/14; *RejPos* B, 18v, 162v, 248; *BudBib Tob* 10/14; *BiałKaz* Hv; Bo kędy zgodą święta przemieszkała/ Tąm pan niebieski wżytko dobre dawa *KochPs* 197, 5; *WisznTr* 27; *BielSjem* 33; *ArtKanc* A8, A14, D9v, D17, L2v, L4v, P8; *GrabowSet* G2, S2; *SiebRozmyśl* F2v. [Cf też **α**. »Pan krolestwa niebieskiego«]

»stworzyciel niebieski« (2): *PatKaz II* 53; Przetofz moczy takie y włołności poznać: dar iefth ftworzyciela niebieskiego, Ktore ftworzywży ty rzeczi: mocz gim takową dał *FalZioł* [*8].

Szeregi: »anjelski i niebieski« (1): abouyem [*ta miła panna*] ftworzyczyela anyelłkyego y nyebyelkyego porodycz myła *PatKaz II* 53.

»duchowny i niebieski« (1): iż Mefyafz kroi/ nie ciełefnym ani ziemłkim/ ále duchownym y niebieskim miał być Królem *CzechRozm* 179v.

»niebieski, (i (też)) ziemski« (3): abychmy też cie [...] znali y boga ktoremu możność każda należy: y fędziego łaskawego: ktoremu fą fądy wżytki niebieskie y ziemskie poruczone *RejPs* 144v; *ArtKanc* D3v, D17. [Ponadto w przeciwstawieniu 2 r.]

W przen (19) : *PatKaz III* 108v; Przyznaycie wizytki rodzaie/ Władzą/ y możność wiecznému Iednowłajcy niebieskiému. *KochPs* 144; Ten krzyfz [...] záftráfzy nieprzyaiecie Boże/ á wierne oświeci/ wwfeli/ y przyście im niebieskiego Cefarzá opowie. *SkarŻyw* 399.

W charakterystycznych połączeniach: cesarz niebieski(e), jednowłajca, książe.

Wyrażenia: »niebieski dziedzic« = *Chrystus* [szyk 1:1] (2): A thám iuż iáko práwy Krol á práwy dziedzic niebieski iuż iefth wftawicżnie kroluiący *RejAp* AA8v; *CiekPotr* 34.

»dziedzic niebieski« [o człowieku] (1): wczynił cię [człowieka] fynem fwym przyfpofoționym/ y dziedzicem niebieskim. *LatHar* 677. [Cf też **α**. »dziedzic krolestwa niebieskiego«]

»niebieski krolewic« (1): W grubym álbo ofzárpanym odżieniu [...] ná gody niebieskiego onego krolewicá/ wniść fię nie godzi *LatHar* 394.

»krolewna niebieska« (9): *OpecŻyw* 10; Thobie krolewno niebieska ten lud nabożnie fpiewa *KrowObr* 173v, 146v, 163v, 164 [2 r.], 166v, 171v; *BielKron* 360.

»majestat niebieski« = *władza Boga* (1): Błogoławyonyfz yeft ná wfłem Pan Bog Izraelłki/ Ná wyek wyekow fprawyjący máyefat nyebyelki *LubPs* Y4.

»wrotny niebieski« = *św. Piotr* (2): *SkarJedn* 66; wwfelbił Bogá Piotr wielki/ Książę Apofłofłkie/ Wrotny niebieski *SkarŻyw* 601.

ε. *Odnoszący się do nieba jako podmiotu trwania: wieczny, nieskończony* (2) : ftolecż iego poftawię iáko dni niebieskie, (*koment*) To iefth wiecznie będzie krolował *WróbŻołt* 88/30 [*przekład tego samego tekstu*] *LubPs* T5.

ζ. *Związany z wyobrażeniem nieba jako materialnego obiektu* (32) : *RejPos* 3; Abowiem ten Pan nápełnia niebo/ y wżytki niebieskie rzeczy/ fwoim wfzechmocnym Máiefatem á chwałą. *RejPos* *Wiecz*² 91; gdyż ná iego tylko łamego fkinienie/ boią się y drżą przed nim (iáko mowi Pifmo) filary niebieskie *KuczbKat* 35; *BudBib Mal* 3/10; *GrabowSet* H2; Przybytku Boży/ [...] miefzkánie miřternie budowáne Bogá nawyżfżzego/ y wfzelkimi niebieskich bogactw kortynámi y zaponámi obite *LatHar* 595.

W charakterystycznych połączeniach: bogactwo niebieskie(-a, -i), filar, progi, rzecz (4), skarb, zwody.

Wyrażenia: »klucz(e) niebieski(e)« (3): Bo ácz rzecz raczył Piotrowi świętemu/ tobie dam klucze niebieskie/ ále powiedział wżytkim/ áby ízli powiádáli Ewányelią/ A ktorzy temu vwierzą/ dopiero tych kluczew vżywać máią. *RejAp* 16, 38v *marg*, Ff. [*Cf też* **α**. »klucze krolestwa niebieskiego«]

»uliczka, wrota, brama, fortka niebieska(-ie)« [*szyk* 8:2] (4:3:2:1): *PatKaz III* 90; *WróbŻółt V v*; *BielKron* 14v; *RejAp* 16v; Y wiedli mie do vliczki niebieskiej/ á włożyłem thylko głowę śwą do niebá iáko mi kázał/ á widziałem żeś ty był wniebie *HistRzym* 97; *SkarŻyw* 347 [2 r.]; Wízelki ktorzy wierzy íz Iezus íełt Chriftułem/ z Bogá íełt národzony/ íednegoż á tegoż znáiąc Iezufá Chrifufá/ ktoremu otworzone íą brany niebieskie/ dla íego cíeleśnego przyięcia *CzechEp* 245; *LatHar* 474; *SiebRozmyśl* [M2]. [*Cf też* **α**. »drzwi, fortka, wrota krolestwa niebieskiego«]

»zamki niebieskie« (2): Iakoż íełzcze zá żywothá íwego Pan raczył dáć wiernym íwoim klucze do tych zamkow niebieskich *RejAp* 91, 165.

Szeregi: »niebieski i piekielny« (1): ále v tych wrot niebieskich y piekielnych íłyízyśz íz nikt ínfzy nie íełth klucznikiem íedno on íam w wielmożności íwoiey *RejAp* 16v.

»(jako, i) niebieski i (tak) ziemski« [*szyk* 2:1] (3): *CzechRozm* 9; *LatHar* 673; Íz przezeń [*przez Boga*] ítworzone íą zgołą wżytkie rzeczy/ ták ziemskie iáko y niebieskie *WujNT* 697.

W przen (8) :

Wyrażenia: »niebieska droga« [*o Maryi Pannie*] (1): O Márya niebieská drogo/ íluchay nas *KrowObr* 176.

»uliczka, wrota, brama niebieska(-ie)« [*o Maryi Pannie, Chrystusie i Kościele*] [*szyk* 5:2] (5:1:1): *PatKaz III* 90 [2 r.]; *KrowObr* 162; Kościoł wrotá niebieskie. *SkarŻyw* 347 *marg*; Witay Pánie Iezu Chryfte/ [...] Książę pokoíu/ vliczko niebieská *LatHar* 221; SWięta Mátko náłzego odkupiciéla/ ktorás íę sftála ízeroko otworzoną bramą niebieską/ [...] rácz dopomoc [...] vpádłemu ludowi *LatHar* 479; *WujNT* 397.

d. *Odnoszący się do jednej ze sfer znajdujących się między firmamentem a siedzibą Boga (według wyobrażeń biblijnych)* (7) :

Wyrażenia: *bibl.* »niebios, szerokości niebieskie« = *tzw. niebo nieb, najwyższa sfera niebios, gdzie jest siedziba Boga; caeli caelorum PolAnt* (3:2): Iełlíz go niebo y ízerokości niebieskie ogárnąć niemogá/ á cożem ía zacż íełt ízbych mu dom zbudowác miał? *BudBib* 2.Par 2/6; Niebiofá niebieskie Iehowie [*Coelum coelum Domino*]/ ziemię lepak dáł íynom człowieczym. *BudBib Ps* 113/16, 2.Par 6/18, *Ps* 67/33[34], 148/4.

»wody niebieskie« = *tzw. wody górne, znajdujące się nad firmamentem* (1): Tyś Pánie dziwną możność íwą wżędzye raczył obiáwić/ Gdyś íobie w wodach niebieskich przybytki raczył ípráwić *LubPs* X5v.

Zestawienie: »niebieskie kryształy« = *w dawnej kosmologii jedna ze sfer niebieskich, znajdująca się poniżej tzw. nieba empirejskiego [caelum crystallinum Calep]* (1): DVchy Niebieskie czyłte; Zwierzchnie kręgi y biegi; Y wy niebieskie przyéżrzyłte kryształy/ Ktore/ ognie wieczyłte Miárkuiąc/ w krésiech brzegi Macie *GrabowSet* V4v.

e. *Od znac. 'siedziba bóstwa i zaświaty w religiach pogańskich'; caelestis, olympius Mącz* (31) : *Olympius, id est, coelestis, Niebieski. Mącz* 263a, 263a.

α. [*Będący niebem*: Ty po nim będziesz królem/ [...] Aż y łam do niebieskiéy obrócisz łie góry. *VegKmita* 17.]

β. *Żyjący, znajdujący się, działający w niebie; caeles, superus Mącz, Calep, Cn; olympicus Cn* (24) : *KochBr* 152; O Panny/ o Iowifzów/ o piękny pamięci Cny narodzie. wy siedząc przy oycowłkim łtole/ Tám gdzie wżYTEK niebieski zbór vżywa w kole/ Złaczaćie łwóy wdzięczny głos z gęśłami mownymi *KochMuza* 26.

W przeciwstawieniu: »niebieski ... ziemski« (1): Superi, Zwierchni bogowie którzy zwłafzczá nád námi łá yáko niebiescy przeciwko ziemskim *Mącz* 434b.

Wyrażenia: »bog(owie) niebieski(cy)« (3): *BielKron* 7v; *Mącz* 434b; Nectar – Napoi bogow niebieskich *Calep* [693]a.

»niebieska gospodyni« = *Hera* (1): Niebieska Góspodyni nie chce towarzyski/ A nie łtoią łey gniewy zá borowe Szyłki. *Prot* C3.

»krol niebieski« (1): Możesz to wiedzić że kroi niebieski vczyńił mie krolém łemie y tego włzitkiego czoż naniey łeft. *BielŻyw* 150.

»krolowa, krolewna niebieska« = *Astarte; regina caeli Vulg; stella caeli (a. caelorum) PolAnt* (9:1): Cięłko karał pan bog zydy [...]/ gdy chwalili krolewnę niebieską opułciwłzi páná bogá *SeklKat* Ev; *KrowObr* 154; Czyńmy obietnice náłłe ktorełmy obiecáli/ żebyłmy offiárowáli krolowey Niebieskiey/ y wylewáli łey offiáry nápoyne. *Leop Ier* 44/25, *Ier* 44/17, 18, 19; *BibRadz Ier* 7/18; *GrzegRóżn* G2v; *BudBib Ier* 44/25; *CzechEp* 109.

»niebieska moc« = *bóg* (1): Y Któraż niebieska moc z niedołłępnéy góry/ Wyzuie mię z człowieczéy połtáci y z łkóry? *GosłCast* 52.

W przen (2) : przeto obywatéle niebiescy byli ná tym/ áby záłię Apollo łwoy vrząd przyiął. *BielKron* 22v; pobłáznili łie Pogáni s łwymi bogi/ náołtátek z nich Płánety podzyáłáli/ iákoby rzekł: Nie byłic bogowie/ ále vrzędnicy niebiescy. *BielKron* 25.

αα. *W funkcji rzeczownika; bóg, bogowie* (4) : *Caelites* – Niebiesczy. *Calep* 148a, 1034a; Ilium wyłokié Vpádło/ [...] Miáłto w dżiw ołobliwé/ niebieskich robotá/ Zły koniec wzięłá *GórnTroas* 8, 20.

γ. *Związany z wyobrażeniem nieba jako materialnego obiektu* (5) : *KochPieś* 53; Niebieskich łtołów rękábym łie dotknáć miáłá/ Ná progách niedołłępných bym téż łtánáć miáłá *GosłCast* 55; Lecż nie pocżciwie tám z niebieskich progow/ Smiertelny gámrat [*Iksjon*] zrzucon łeft od bogow *KlonFlis* C2, G2v.

W przen (1) :

Zwrot: »niebieską łść łcieżką« (1): Bo łnac v Acherontá ná przewożie zmiełzkam/ Niżli mi łye dołłanie Niebieską łść łcieżkam. *PudłFr* 79.

2. *Pozbawiony cech ziemskich, oderwany od spraw doczesnych; wyższy, nadprzyrodzony, idealny, duchowy; caelestis HistAl, PolAnt, Vulg* (168) : obzarłtwo nycz nyedopułcza nyebyełkyego człouyekouy myłzłycz *PatKaz III* 146v; iuż łam łiebie człowiek pozna/ y obaczý/ że w łobie człowieczých włáłnych przypadków ma niewiele/ [...] á łłkierkę iákąś máłuczłą niebieskiey náłury. *GórnDworz* L13; iákobym ia pokázáć mogł temu tho ołobnemu Dworzáninowi iná miłość/ niż łę/ w

ktorey sie chálá kocha: bo go támtá wíętfzym niż íeft vczyńić/ y ku poznáníu oney niewymowionej niebiełkiej piękności przywieść może. *GórnDworz* Ll8v, K2, O2, Mm5, Mm5v, Mm6; Pan Chrifus Sákráméntá fwoie w rzeczách widomych vftáwíc raczył: áby przez zwierzchnie znáki/ duch náłz ku wewnętrznym niewidziálnym niebiełkim wzbudzić sie mógl. *WujJud* 54v; przez dzieięć lat modlitwie/ poftom/ y myflom niebiełkim flúżył. *SkarŻyw* 235, 211, 317; *CzechEp* 338; *ArtKanc* G12v; Niech w tym kościele gore vftáwiczny ogień żądz niebiełkich *SkarKaz* 457a.

W połączeniach szeregowych (4): *WujJud* 79v; Bo gdy fię też w tym z ftrony rzeczy potocznych ziemłkich [...] nie pofttrzeże/ áżci też y w Bosłkich/ niebiełkich/ duchownych będzie muflá flzwánkowác *CzechEp* 163, 287; *Phil* 12.

W przeciwstawieniach: »ziemski (33), świecki (5), (do)cześny (3), cieles(t)ny (2), człowieczy, niski ... niebieski« (45): *OpecŻyw* 17; Iezu ktoris na krzizu powyflłzony miedzy niebem y ziemiá wifłącz niłkie rzeczy z niebiełkiemis złączył. *TarDuch* C5v; Ryczerzowie tłuici długo trwác nie mogá ani żywi być, [...] nicz o niebiełkich rzeczách wymifłić niemogá, ale zawždy o cielesłtnych á o krewkołci. *BielŻyw* 140; gdyżes ziemskie rzeczy rozumiał/ czemus flmiał o niebiesłkich gádác/ fáłfzywie przyflzłe rzeczy powiádáiąc. *HistAl* A7v; *MurzNT Ioann* 3/12; ktorzy sie zábawiáią [...] około rzetzy tzełnych vftáwítznie/ á opufłtziáią rzetzy niebiełkie *KrowObr* 186v, 62; *BibRadz* II 130c marg; *RejAp* 76v [2 r.], 141v; [pan, który by godzien był być królem] doftánie v ludzi/ á v Bogá znáčney láłki: zá kthorá láłká náture człowieka flwá/ w niebiełką náthure przemieni *GórnDworz* Gg4, Gg; *HistRzym* 71v; *RejPos* 151v, 153v; *RejPosWiecz*³ 98v; *RejZwierc* 141v; *WujJud* 48; Przetoż ku náuce á przeftrodze náłzey wzyflłmy łobie flowá Páwłá s. [...]/ ktoremi nas od tych márnółci flwiełkich odwodzi/ á ku onym niebiełkim vkázuie. *RejPosWstaw* 110v, 110v marg, [110²]v [6 r.], [110³]v, 111; *BiałKaz* D; Iesli ziemłkie (rzeczy) rzekłem wam/ á nie wierzyłcie/ iáko gdybym rzekł niebiełkie wwierzyłcie? *BudNT Ioann* 3/12; *CzechRozm* 111v, 119v, 155v; *SkarJedn* 17, 299; *SkarŻyw* 297, 542; *CzechEp* 287; *NiemObr* 6, 16; á iż częfto od flwiełkich zábaw/ ná rozmyflńanie rzeczy niebiełkich/ odrywác fię mamy. *WujNT* 130; Kłádzie różność miedzy mądrołciá ziemłką y niebiełką. *WujNT Iac* 3 arg, *Ioann* 3/12; *SkarKaz* 277a.

N sg w funkcji orzecznika (1): íłz żadne kácerłtwo po síodmem Zborze nie powftánie/ áni sie rofterkow y wzgorłzenia w Kołściele Bożym/ námnoży: tedy y to rzecz może/ íłz Zborow wíęcey nie potrzebá. Co iáko íeft nie ludzka ále Anielfka/ nie Ziemłka ále Niebiełka/ nie tego czáfu gdzie grzech íełzcze mieyłce ma: ále onego gdzie bezgrzełzni iuż zołtániem/ káždy to widzi. *SkarJedn* 299.

W charakterystycznych połączeniach: niebieska(-i, -ie) chuc (2), ciało, дума, myśl, narodzenie, natura (2), obyczaj, piękność (4), porządek, skutek, słodkość, społeczność, sposób, wybawienie, wyrozumienie, zwierzchność (2), żądza (2), żywot.

Wyrażenia: »niebieska (-i) mądrołć, rozum« [szyk 5:3] (7:1): Ze złego ięzyká/ wiele grzechow pochodzi/ kthorym przeciwna íeft mądrołć niebiełka. *Leop Iac* 3 arg; mnie tho wpałć w głowę nie może/ ábym ináčzey wierzył/ íedno że ty dwie niebiełkiego rozumu głowie [*Plato i Arystoteles*]/ włzytko vmiáły *GórnDworz* Kk6v, Gg4v; *RejZwierc* 146; *NiemObr* 6; *WisznTr* 22; *WujNT Iac* 3 arg; *SkarKazSej* 662b marg.

»niebieska miłość« [szyk 3:2] (5): Ale kthoż może miłość niebiełką tę/ która s piękności/ z dobroci/ z mądrości/ bołkiey łie wzniecza dołkonále chwálić? *GórnDworz* Mm6, Mm7 [2 r.]; *SkarŻyw* 212; *ArtKanc* H6v.

»niebieska(-ie) radość, wesele« [szyk 6:4] (9:1): tak przełz maryą dny placzu nałzego obroczyly łyą w uyefyle nyebyełkye *PatKaz III* 113v; To łobie częłto łpiewáiąc/ [...] niewypowiedziáne miał w łercu rádości niebiełkie/ y podniełszenie myłłi nabożney *SkarŻyw* 510; *WisznTr* 16; *LatHar* 492 [4 r.], 493, 495 *marg*, Aaa7v.

»rzecz, sprawa niebieska« [w tym: rzecz i sprawa (1)] = *caelestia* *HistAl*, *PolAnt*, *Vulg* [szyk 69:35] (98:7): *OpecŻyw* 3v; tak ymyą to marya ym cząłzczyey byua wzyuano a łpomynano pobudza ządzą ku nyebyełkych rzeczy pragnyenyu *PatKaz III* 126; *TarDuch* C5v; *BielŻyw* 140; *HistAl* A7v; *MurzNT Ioann* 3/12; Bo ludzki rozum nyebyełkich á bołkich rzeczy y łpraw dołyęgnąć nyemoże *KromRozm III* A6, C3v; *KrowObr* 62, 186v; *BibRadz* *4, I 73c *marg*, II 130c *marg*; *SarnUzn* B6; Włele ták łkrytych rzeczy ná łwiece widzimy/ Ze o nich ni rozumieć ni mowić vmiemy. A což gdy pomyłłimy ná niebiełkie łpráwy/ Tu rozum vłtác mułłi *RejAp* AA5v, 11, 76v, 102v, 141v, 143v; *GórnDworz* Bb7v, Gg; *HistRzym* 71v, 122; *RejPos* 63, 151v, 153v, 242v, 250; *RejPosWiecz*³ 98v; *KuczKat* 55, 250; *WujJud* 38v, 48 [2 r.], 167v, 206v [2 r.], Mm7v; *WujJudConf* 38v, 79v [2 r.], 166v; iáko opułłi wlyz łpráwy ziemłkie/ niebiełkich łzukác mamy. *RejPosWstaw* 110v *marg*, [110²] *marg*, [110²]v [7 r.], [110³], [110³]v, 111; *BiałKaz* D; *BudNT Ioann* 3/12; *CzechRozm* 27v, 111v, 123v [3 r.], 200v, 215 (10); *PaprPan* Mv; *KarnNap* B4v; *SkarJedn* 17, 18; iułz nieżył [łw. *Niceta*] łobie áłe Chryłtułowi/ y łtárłzemu łwemu: chęc wlyztkę łwiecką/ w niebiełkich rzeczy prágnieniu vmarzáiąc. *SkarŻyw* 297, 13, 35, 234, 252, 383, 507, 511; *CzechEp* 163, 287; *NiemObr* 9, 16, 85; *Phil* I2; *LatHar* 114, 177, 489, 592, 603 [2 r.], 673; Błogołławiony Bog [...] / ktory nam błogołławił wlyzelákim błogołławiełłstwem duchownym/ w niebiełkich rzeczach przez Chryłtułá *WujNT Eph* 1/3, s. 130, 136, *Ioann* 3/12, s. 387, 582 (9); *SkarKaz* 80b, 85a, 277a.

»tajemnice niebieskie« (2): *OpecŻyw* 151; że mu [*Piotrowi*] miał dac ducha á. nad inłz ł obłłiciei/ ktoremby [...] przeniknął tajemnice niektore niebiełkie/ inłzem zamknioné *MurzHist* Sv.

Szeregi: »boski, (a, i) niebieski« [szyk 5:3] (8): *KromRozm III* A6; *RejPos* 69v; *RejPosWiecz*³ 98v; *RejPosWstaw* [110²]v; *CzechRozm* 27v; *SkarŻyw* 234; *CzechEp* 163; Kto tedy chce Chryłtułá łki lud/ od vmieiętności rzeczy Bołkich y niebiełkich odłstrychnąć/ tákowy im y drogę/ do żywotá wiecznego zágradza. *NiemObr* 85. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.]

»duchowny, (a, i) niebieski« [szyk 13:4] (17): práwem rzeczy połpolitey niebiełkiey y Krolełtwá Bożego ielłhelmy rządzeni/ á ten porządek práwie ielłt niebiełki y duchowny *BibRadz* II 110c *marg*, II 123a *marg*; *WujJudConf* 166v; *CzechRozm* 119v, 123v [3 r.], 179v, 215, 249, 265, 266v; *SkarJedn* A5v; Ale łą inłze tytuły pánu Chryłtułowi łámemu włáłne/ ktorymi łię oná iego niebiełka duchowna łpołeczność/ ktorą z wierzącymi ma/ opifuie y okázui *NiemObr* 44, 9, 16; *ReszPrz* 79. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 3 r.]

»tak łwiecki, jako i niebieski« (1): A gdzie łie [człowiek] vniefłie w rzeczy niepodobne/ ił im rozum łprołtác nie może/ tedy nielza iedno ił tego wíarą podpirác mułłi: thák o rzeczach łwieckich iáko y o niebiełkich. *RejPos* 63. [*Ponadto w przeciwstawieniach* 5 r.]

»niebieski, (i, a) wieczny (a. wiekuisty)« (5): *OpecŻyw* 3v; *BibRadz* I 73c marg; á iefli fie godzi te ziemskie rzeczj do niebieskich/ á wiecznych przyrownác/ tedy kroleństwo ziemskie podobne iefth kroleństwu Bożemu *GórnDworz* Gg; *WujJudConf* 79v; *RejPosWstaw* 111. [*Ponadto w połączeszeregowych 2 r.*]

»niebieski, zbawienny« (2): *WujJud* 38v; Abowiem łam tylko Pan Bog iefł prawdziwy łędzia y dołkonály/ o rzeczách niebieskich zbáwiennych. *WujJudConf* 38v.

»(tak) ziemski i (a, jako) niebieski« [szyk 5:2] (7): *KromRozm* II 04v, pv; Dwoiákje łá iey [*Panny Maryi*] rádości/ [...] to iefł ziemskie y niebieskie. Ziemskich niektorzy pięć/ drudzy siedm/ także y niebieskich liczą. *LatHar* 492, 492, 493; *WujNT* 582. [*Ponadto w przeciwstawieniach 33 r.*]

W przén (6) : Vkałz gdzie tefz do Słonin tak mowili/ iako ty tu mowilz? aby ty łloniny były lekarłtwem zbáwiennym rodzaiovi ludzkiemu/ y niebieską tłuściością nápełnieniem *KrowObr* 98v, 97v; gdyż zábawiając fie rzeczámzi ziemskimi/ iuż zácmlili y zágubili w łobie onę wierną á prawdziwą iáłność niebieską. *RejAp* 76v; *GórnDworz* Mm4v; Bo [*post*] czyni trzeźwią y czuyną dułżę/ y lekką do niebieskiego latánia. *SkarKaz* 121b.

Wyrażenie: »skarłb niebieski« (1): Pan woła/ nie łzukaycie łkárłbow ná ziemi [...]. Ale iefli ich łzukác álbo ie mieć chcecie/ łzukayciełz pirwey łkárłbu niebieskiego *RejŻwierc* 67.

a. W funkcji rzeczownika (1) :

W przeciwstawieniu: »cielesne ... niebieskie« (1): Czyłtość S. pánienek ná łwoy obracáła [!] pożytek duchowny. śiałá cielesne/ áby niebieskie żęłá. *SkarŻyw* 141.

3. Dotyczący spraw związanych z kultem chrześcijańskim; caelestis Modrz (34) : Bo kiedy to baczmy/ iż Chłeb z winem mocą przyrodzenia/ włtáwicznje śie przemienia w Ciáło y Krew ludzką/ [...] że śie iłtność Chłebá y Winá w prawdziwe Ciáło Páná Chriłtułowe y w iego Krew prawdziwą/ niebieskim przeżegnánim obraca. *KuczłKat* 165; Lecż my ktorzilmy łię niebieskiego nabożeńłtwá náuczylil/ więcey mamy łobie ważyć on rozłádek nayłpráwiedliwłżego łędźiego Bogá *ModrzBaz* 68; co tu niłko kápłan vczynil/ to Pan Bog ná gorze vmacnia [...]. Co nic innego nie iefł/ iedno ilz im moc iefł daná/ ná włzytki rzeczy niebieskie. *SkarŻyw* 91; *NiemObr* 67; ále [*wino i woda*] słtawiają łię krwią/ przez poświęcenie łłow niebieskich *WujNT* 180.

W połączeniu szeregowym (1): iż grube ony á cielesne ofiáry [...] miály być odieęte: á ná ich mieyłce miáłá náłtápić ofiárá duchowna/ czyłta y niebieska/ Ciáłá y krwi Páńłkiey *WujNT* 319.

W charakterystycznych połączeniach: grunt niebieski(e), nabożeństwo, przeżegnanie, rzeczy (2), słowa.

Wyrażenia: »niebieski chłeb, pokarm« = *Eucharystia* [szyk 7:5] (8:4): Pan Chryłtus [...] náuczá o chłebie niebieskim/ y o cieie łwoim y o krwi łwey *Leop Ioann* 6 arg; *RejPos* 82 [2 r.]; ilz bierząc moc z niebieskiego pokárłmu/ w ciáło łię tego/ ktory łię ciáłem náłzym łtał/ obracamy. *SkarŻyw* 320; *ArtKanc* M14v; *LatHar* 201, 214, 252; *WujNT Ioann* 6 arg, s. 330; Wziáłem chłeb niebieski ná pośilenie *SkarKaz* 161b, 159b.

»niebieskie gody« = *Eucharystia* (1): NA te niebieskie y Anyelłkie práwie gody/ nie przyłtoi ładnemu [...] iść/ bez iákiegokolwiek przygotowánia. *LatHar* 244.

»niebieska ofiara« = *Eucharystia* [szyk 1:1] (2): Zwłazczá gdy przyştąpić chcę do twego ńtoła/ Swiętość przyiąć pełną twych táiemnic zgoła/ Swiętość dżiwną práwie/ niebieńką ofiárę *GrabowSet* O3; *WujNT* 319.

»sakrament niebieski« (1): nas [...] w dom swoy w ktorym Bogá znáią wprowadził: gdzie iáko w Bethleem/ chlebá iednego náuki y Sákrámentow niebieńkich/ pożywáiąc/ iednym lię chlebem ńtáiem *SkarŻyw* 26.

»stoł niebieski« = *Eucharystia* [szyk 3:2] (5): Ci ktorzy ńá wezwáni do ńtołu niebieńkiego/ bywáią pofiláni chlebem y winem *BibRadz* I 336b *marg*; *RejPos* 227v *marg*; *CzechRozm* 261; *LatHar* 237, 678.

»niebieska wiara« [szyk 1:1] (2): Ormiánie [...] przez nieiákiego Grzegorzá Cudothworcá názwanego [...] ńwiátłością wiáry Niebieńkiey ońwieceni ńá *SkarJedn* 302; *NiemObr* 11.

Szeregi: »niebieski, (i) anjelski« (3): A co nazacnieyńza rzecz iest/ przypuńcił cię [*Chrystus*] do niebieńkiego ná tey ziemńkiey nińkońci/ y Anyelńkiego ńtołu/ to iest do Sákrámentu Ciála y Krwie ńwoiey *LatHar* 678, 244; *SkarKaz* 159b.

»zbawienny a niebieski« (1): DWie rzeczy [...] w mądrońci Bożey porownánie y zgodę náłázły. Iedná iż około rzeczy zbáwiennych á niebieńkich ńłowu tyło Chryńtułowemu/ [...] wiárá daná być ma *SkarJedn* 43.

»ziemńki i niebieski« (1): gdyż on y tym ziemńkim doczeńnym [...] y tym ńwiętym niebyeńkim pokármem/ nas y duńze náńze/ hoynie opátrowáć raczy. *RejPos* 82.

Iron. (1): y oblubienicę Chrińtułowę Końcioł Powńzechny/ w pińaniu swoim bluńni. Táć iest ńpráwá/ tá ńwiátobliwońć/ tá niebieńka náuká tych zacnych ludźi Mińtrzew wáńzych. *WujJud* 218v.

W przen (4) : Lecz z onych ziarnek [= *apostołów*] iákie drzewá niebieńkie wrońły/ y iákie końcioły y fundácye ich po wńzytkim ńwiećie ńtoią *SkarKaz* 83a.

Wyrażenia: »kápriel niebieska« = *chrzest* (1): Pátrż/ nędznico [*duszo moja*]/ pátrż ná ńprońną złońć twoię. ty/ ktoráń káprielą niebieńką byńá wybieńoná/ Duchem ńwiętym obdárzoná *LatHar* 148.

»niebieska manna« = *Eucharystia* [szyk 1:1] (2): Trzymayże ńię tu zbáwienney rády [...] ńwiętego Klemenńá [...] ábyń po wzywániu tey niebieńkiey Máńny/ Pánu twemu zá tę ńáńkę z ńercá podźiękował *LatHar* [255], 234.

4. *Świátobliwy, nabożny* (7) : *PatKaz III* 126; á żeby nam [*Chrystus*] [...] rozńiał swoię S. Ewángelią/ y przykńády nam żywotá niebieńkiego zońtáwił. *SkarŻyw* 113; Táki był żywot tego niebieńkiego męźa [ńw. *Nicetasa*]/ ktorego Pan Bog wczzić y wńławić po ńmierći cudámi raczył. *SkarŻyw* 301, 183, 324; iż po ńmierći áni bogáctwá/ áni zacnońć rodzáiu do chwańy y ńwietnońci prawdźiwey/ nic nie pomagáią/ ále tylko ńáme cnoty niebieńkie. *WysKaz* 44.

W charakterystycznych pońáczeniuach: *cnota niebieska(-i), mąź, narod, żywot* (4).

Szereg: »duchowńy i niebieski« (1): Bońki narod był tych: ktorzy [...] pońileni ńáńką Bożá [...] ńprzeńiwili ńię złým ńkłonnońciom cíeleńnym/ y ńwieckim. Do ráiu tyło [...] wzdycháiąć/ duchań swoego do niebá obracáli (*marg*) Dwá narody z ńádámá/ ieden ńwiecki y ludźki/ drugi duchowńy y niebieńki (-) *SkarŻyw* 268.

[*Wyrażenie przyimkowe*: »po niebiesku«: Z niebá ńć albo być/ iest po niebieńku żyć. *BudArt* F4v.]

5. Błękitny, modry (3) :

Wyrażenie: »barwa niebieska« [szyk 2:1] (3): LAzuli [...] Ieſth barwy niebieskiej *FalZioł* III 37d; *BielKron* 35v, 133.

Szereg: »niebieski, to jest modry« (2): Sybillá Chimiká [...] chodziła w bárwie niebieskiej/ to ieſt modrey *BielKron* 133, 35v.

6. Przekład łacińskiego imienia „Caelestinus” (3) : Niebieska Reguła we Włofzech/ od niebieskiego piątego álbo Celestynulá Papieżá wezwaná náſtála: którą then Niebieski Papież będąc pierwey ná pułtzy puſtelnikiem wymyſlił *KrowObr* 136.

*** *Błędne tłumaczenie tekstu łacińskiego, zamiast „niebiosą” (N pl „caeli” rozumiane jako G sg) (1) :* będą złoſzeni iáko księgi niebieskie [*complicabuntur sicut liber caeli*; niebioſá będą zwinioné iáko księgi *WujBib*] *Leop Is* 34/4.

Synonimy: 1.c.γ. *boski, boży*; 2. *nadistotny, nadprzyrodzony*; 4. *nabożny, świętobliwy, święty*; 5. *blawatny, blawy, błękitny, modry, morski*.

Cf [**NIEBIESI**]

AL